

T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ŞANLIURFA İLİNDE PAMUK ÜRETİMİNİN EKONOMİK ANALİZİ

Zeliha ŞAHİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

KAHRAMANMARAŞ 2019

T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ŞANLIURFA İLİNDE PAMUK ÜRETİMİNİN
EKONOMİK ANALİZİ

Zeliha ŞAHİN

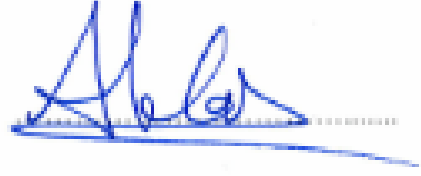
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bu tez,
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalında
YÜKSEK LİSANS
Derecesi için hazırlanmıştır.

KAHRAMANMARAŞ 2019

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü öğrencisi Zeliha ŞAHİN tarafından hazırlanan "ŞANLIURFA İLİNDE PAMUK ÜRETİMİNİN EKONOMİK ANALİZİ" adlı bu tez, jürimiz tarafından 06/08/2019 tarihinde oy birliği ile Tarım Ekonomisi Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Cuma AKBAY (DANIŞMAN)
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

Prof. Dr. Faruk EMEKSİZ (ÜYE)
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı
Çukurova Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hasan Burak AĞIR (ÜYE)
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Mustafa YAZICI

.....

Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada, alıntı yapılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

Zeliha ŞAHİN

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

ŞANLIURFA'DA PAMUK ÜRETİMİ YAPISI VE PAZARLAMA SORUNLARI (YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Zeliha ŞAHİN

ÖZET

Stratejik öneme sahip olan pamuk üretiminin ülke ekonomisine katkısı oldukça önemlidir. Bu çalışmanın amacı Şanlıurfa ilindeki pamuk üreticilerinin üretim ve pazarlama süreçlerini analiz etmektir. Araştırmanın ana materyalini 2017 yılında Şanlıurfa ilinde oransal örnekleme yöntemine göre belirlenmiş 165 üretici ile yüz yüze yapılan anketlerden elde edilen veriler oluşturmaktadır.

Elde edilen bulgulara göre; araştırma alanında ortalama pamuk ekim alanı 159,23 da, ortalama verim 535,72 kg olarak bulunmuştur. İşletmelerin çoğunluğu pazarlama kanalı olarak fabrikaları ve toptancı/tüccarları tercih etmektedir. Üretim masrafları toplamının %72,82'sini değişken masraflar, %27,18'sini sabit masraflar oluşturmuştur. Üretim masraflarının sırasıyla; %17,83'ünü hasat masrafı, %13,13'ünü gübreleme masrafı, %11,48'ini sulama masrafı, %10,92'sini çapalama masrafları oluşturmaktadır. Araştırma alanında; 1 kg pamuk maliyeti 2,42 TL olarak hesaplanmıştır. Pamuğun ortalama satış fiyatı, destekler dâhil 3,00 TL/kg'dır.

Araştırma alanındaki üreticiler; pamuğun bölgede yaygın yetiştirilmesi, verilen destekler, iklim koşullarının pamuk tarımına uygunluğu, makine kullanımına uygunluk ve sulama imkânları, aile işgücünü kullanıma elverişliliğinden dolayı pamuk üretimini tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

Araştırma alanındaki pamuk işletmelerin en önemli sorunları; girdi maliyetini çok yüksek olduğu ve devletin sağladığı prim desteklenmesi ile kara geçtikleri, hastalık ve zararlılarla mücadelenin maliyeti artırması, pazarlama kanallarına olan memnuniyetsizlik, yetersiz kooperatifleşme ve ürünlerinin ucuza satılması olarak belirlenmiştir. Sürdürülebilir tarım açısından pamuk üretiminde; girdi maliyetlerinin düşürülmesi, pamuk ürün teşvik primum ve desteklemelerin artırılması, pamuk satış fiyatının artırılması ve pazarlaması için pamukta kaliteli ürün elde etmek için gerekli eğitimlerin verilmesi, kooperatif sayısının artırılması büyük önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Pamuk, Harran, Tarım İşletmeleri, Üretim, Ekonomik analiz

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Ağustos 2019

Danışman: Prof. Dr. Cuma AKBAY

İkinci Danışman: Dr. Öğretim Görevlisi Yeşim AYTÖP

Sayfa sayısı: 54

COTTON PRODUCTION AND MARKETING PROBLEMS IN ŞANLIURFA

(MASTER THESIS)

Zeliha ŞAHİN

ABSTRACT

The contribution of the production of the strategically important cotton plant to the national economy is very important. The aim of this study is to analyze the production and marketing processes of cotton producers in Şanlıurfa. The main material of the research is the data obtained from face-to-face surveys conducted with 165 producers determined according to the proportional sampling method in 2017 in Şanlıurfa.

According to the findings; the average cotton cultivation area in the research area was 159.23 and the average yield was found as 535,72 kg. Most of the enterprises prefer factories and wholesalers / traders as marketing channels. 72, 82% of the total production costs were variable and 27,18% were fixed costs. Production costs are as follows; 17,83% of the harvest costs, 13,13% of the cost of fertilization, 11,48% of the cost of irrigation, 10.92% of the hoeing costs. In the research field; Cost of 1 kg cotton was calculated as 2,42 TL. The average selling price of cotton, including supports, is 3,00 TL / kg.

Manufacturers in the field of research; stated that they prefer cotton production due to the widespread cultivation of cotton in the region, the supports given, the suitability of the climatic conditions to cotton farming, the suitability for the use of machinery, irrigation opportunities, and the availability of family labor.

The most important problems of cotton enterprises in the field of research are; input costs are very high and the state provided the premium support by the profit, the fight against diseases and pests increased cost, dissatisfaction with the marketing channels, inadequate co-operation and the sale of products were determined as. Cotton production in terms of sustainable agriculture; lowering input costs, increasing cotton product incentives and supports, increasing the sales price and marketing of cotton, providing the necessary training to obtain quality products in cotton, and increasing the number of cooperatives are of great importance.

Keynords: Cotton, Harran, Agricultural Enterprises, Production, Ekonomik analysis

Kahramanmaraş Sütçü Imam University
Institute of Science
Department of Agricultural Economics, August 2019

Süpervisor: Prof. Dr. Cuma AKBAY

Second Süpervisor: Dr. Teaching Assistant Yeşim AYTÖP

Page numbers: 54

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim boyunca, hiçbir konuda yardımlarını esirgemeyen, tez çalışmasının planlanması ve yürütülmesinde bilgisinden yararlandığım danışmanım Prof. Dr. Cuma AKBAY'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Bilgisi ve tecrübesiyle yol gösteren Doç. Dr. Emine İKİKAT TÜMER'e, tezimin her aşamasında desteğini ve tecrübesini esirgemeyen ikinci danışmanım Dr. Öğretim görevlisi Yeşim AYTÖP'a, her fırsatta bilgi ve birikimlerinden yararlandığım bölüm hocalarım Sayın Yrd. Doç. Dr. Mücahit PAKSOY ve Sayın Arş. Gör. Muhammet ÇUHADAR'a, tezime sunduğu katkılarından dolayı jüri üyesi Sayın Prof. Dr. Faruk EMEKSİZ ve Sayın Dr. Öğr. Üyesi Hasan BURAK AĞIR'a teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Ayrıca lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca yardım ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen aileme özellikle değerli anneme ve babama çok teşekkür ederim.

Zeliha ŞAHİN

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER	iv
ÇİZELGELER DİZİNİ	v
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	vii
1. GİRİŞ	1
1.1. Konunun Önemi	1
1.2. Araştırmanın Önemi	5
1.3. Çalışmanın Amacı	6
1.4. Çalışmanın Kapsamı	6
2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR	8
3. MATERYAL ve YÖNTEM	19
3.1. Araştırma Alanı Hakkında Bilgi	19
3.2. Materyal	19
3.3. Veri Analizinde Kullanılan Yöntemler	20
4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA	22
4.1. Üreticilerin Sosyo-Demografik Özellikleri	22
4.2. İşletmelere Ait Bilgiler	24
4.3. Girdi Kullanım Durumu	27
4.4. Girdi Kullanımında Bilgi Kaynakları	30
4.5. Pamuk Üretiminde Fiziki Üretim Girdileri, Üretim Masrafları ve Karlılık Durumu	38
5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	43
KAYNAKLAR	48
ÖZGEÇMİŞ	54

ÇİZELGELER DİZİNİ

Sayfa No

Çizelge 1.1. Yıllar itibariyle dünya pamuk üretimi	2
Çizelge 1.2. Türkiye’de pamuk üretimi	3
Çizelge 1.3. İllere göre pamuk ekim alanı, üretimi ve verimi	3
Çizelge 1.4. Şanlıurfa ilinde yıllara göre pamuk ekim alanı, verimi ve üretim miktarı	4
Çizelge 3.1. Verilerin değerlendirilmesinde kullanılan yöntemler.....	21
Çizelge 3.2. Yorumlama kategorisi	21
Çizelge 4.1. Anket yapılan bireylerin sosyo-demografik özellikleri.....	23
Çizelge 4.2. Üreticilerin kooperatife üye olma durumu.....	24
Çizelge 4.3. İşletme genişlik gruplarına göre arazi tasarruf şekli	24
Çizelge 4.4. İşletme Genişlik Gruplarına Göre arazi tasarruf şekli	25
Çizelge 4.5. İncelenen işletmelerde bitkisel üretim deseni	26
Çizelge 4.6. İşletmelerde hayvancılık yapılma durumu.....	26
Çizelge 4.7. İşletmelerde kredi kullanım durumu ve kredi kaynağı.....	27
Çizelge 4.8. Tohum seçiminde dikkat edilen faktörler	27
Çizelge 4.9. Kullanılan gübre çeşidi	28
Çizelge 4.11. Sulama sıklığı	28
Çizelge 4.12. Yabancı otların mücadelesi şekli	29
Çizelge 4.14. Pamuk üretimi boyunca kaç kez ilaçlama yapıldığı.....	29
Çizelge 4.15. İlaçlamanın neye göre karar verildiği.....	30
Çizelge 4.16. Pamuk üretimi tekniği konusunda eğitim almak istediğini belirten üreticilerin eğitim almak istediği kurumlar	31
Çizelge 4.17. Üreticilerin pamukla ilgili bilgi ve yenilikleri takip ettiği kaynaklar.....	31
Çizelge 4.18. Tarımsal desteklerden faydalanma durumu	32
Çizelge 4.19. Girdi temin yeri ve satın alma şekli	32
Çizelge 4.20. Gübre kullanımında fikir edinme	33
Çizelge 4.21. İlaç kullanımında fikir edinme	33
Çizelge 4.22. Tohum kullanımında fikir edinme.....	34
Çizelge 4.23. Pazarlama kanalları	34
Çizelge 4.24. Satış fiyatlarından memnun olma durumu	35
Çizelge 4.25. Pazarlama kanallarını zamanında ödeme açısından değerlendirme	35

Çizelge 4.26. Pamuk üretiminde etkili olan faktörlere ilişkin katılma düzeyi	37
Çizelge 4.27. Pamuk fiziki üretim girdileri, üretim masrafları ve karlılık durumu.....	41
Çizelge 4.28. Pamuk üretiminin karlılık durumu	42

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

GSMH	: Gayri Safi Milli Hâsıla
GAP	: Güney Doğu Anadolu Projesi
Kg	: Kilogram
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
OTP	: Ortak Tarım Politikası
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
AB	: Avrupa Birliği
DGD	: Doğrudan Gelir Desteği
FAO	: Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
GTB	: Gümrük ve Ticaret Bakanlığı

1. GİRİŞ

1.1. Konunun Önemi

Pamuk bitkisi, lifi ile tekstil sanayisinde, çekirdeği ile bitkisel yağ sanayisinde, kapçık ve küspesi kullanılarak yem sanayisinde, linteri ile kâğıt, mobilya ve selüloz sanayisinin hammaddesini oluşturan önemli bir sanayi ürünüdür. Pamuk, çekirdeklerinden elde edilen yağ, petrole alternatif olarak kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra pamuk, biodizelin hammaddesidir. Pamuk bitkisi geniş kullanım alanı, oluşturduğu katma değer ve istihdam olanakları ile ülke ekonomisine büyük katkılar sağlayan stratejik bir üründür. Bu özellikleri nedeniyle pamuk yetiştiriciliği yapan yerlerde tarım ve sanayii gelişmektedir. Pamuk bitkisi, kullanım alanları ile insanlık açısından, yarattığı katma değer ve istihdam olanakları ile üretici ülkeler açısından büyük ekonomik öneme sahip bir üründür (Anonim, 2018).

Türkiye sahip olduğu coğrafi özellikler yönünden özellikle önemli bir lif bitkisi olan pamuğun üretiminde önemli bir yere sahiptir. Pamuk, güneşi çok seven ayrıca suya ihtiyacı olan ve yetiştirme dönemi boyunca toprağın bitki besin maddelerince zengin olması gereken bölgeleri tercih eden bir lif bitkisidir. Toprak kaynakları, su kaynakları ve güneşin bol olması nedeni ile Akdeniz havzası ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi, pamuk üretiminde önemli bir yere sahiptir (Cevheri ve ark., 2009).

Dünya pamuk ekili alanının %81,75'i 10 ülke tarafından karşılanmaktadır (Çizelge 1.1). Dünyada pamuk ekim alanı açısından başta gelen ülkeler sırasıyla Hindistan, Amerika ve Çin'dir. 2017 yılı verilerine göre, dünyada pamuk üretimi yaklaşık 74 milyon tondur. En fazla pamuk üretiminin yapıldığı 5 ülkeyi sırasıyla; Hindistan (18,5 milyon ton), Çin (17 milyon ton), Amerika (12 milyon ton), Brezilya (3,8 milyon ton) ve Pakistan (2,7 milyon ton) oluşturmaktadır. Hindistan toplam üretimin %24,92'sini karşılarken, Çin, Pakistan, Amerika ve Brezilya gibi üretimin yoğun olduğu diğer ülkeler toplam üretimin %52,04'ünü karşılamaktadır. Türkiye ise 2,5 milyon ton üretim ile dünya pamuk üretiminin %3,30'unu karşılamaktadır (FAO, 2017). 2017 yılı Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Pamuk Raporuna göre; pamuk üretiminin %80'i, ekolojisi pamuk tarımına uygun olan Türkiye'nin de içerisinde bulunduğu çok az sayıdaki ülkelere karşılanmaktadır (GTB, 2017).

Çizelge 1.1. Yıllar itibariyle dünya pamuk üretimi (2017)

	Ekili alan (1000 ha)	Oran (%)	Üretim miktarı (1000 ton)	Oran (%)
Hindistan	12200,00	36,99	18530	24,92
Çin	3625,38	10,99	17148	23,06
Amerika	4492,22	13,62	12000	16,13
Pakistan	2699,00	8,18	5700	7,67
Brezilya	927,99	2,81	3842	5,17
Özbekistan	1201,18	3,64	2900	3,90
Türkiye	501,48	1,52	2450	3,30
Avusturalya	518,59	1,57	2150	2,89
Yunanistan	262,62	0,80	792	1,07
Türkmenistan	531,67	1,61	483	0,65
Diğer Ülkeler	6019,01	18,25	8354	11,24
Toplam	32979,14	100,00	74353	100,00

Kaynak: FAO, 2017

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) verilerine göre 2018 yılında, Türkiye'de 5186,34 da alanda 2570 ton pamuk üretilmiştir. Çizelge 1.2'de son on yılda Türkiye'deki pamuk ekim alanı, üretim alanı ve verimde değişim incelenmiştir. 2008 yılı baz alındığında; 2016 yılına kadar genel olarak pamuk ekim alanında bir düşüş olduğu gözlemlenmektedir. Bu yıllar arasında sadece 2011 yılında pamuk üretim alanının arttığı tespit edilmiştir. Tarımsal desteklerin de etkisi ile 2017 ve 2018 yıllarında pamuk ekim alanının arttığı ve bu artışın gelecek yıllarda devam edeceği öngörülmektedir. Ekim alanının aksine üretim miktarında 2009 yılı hariç diğer yıllarda artış söz konusudur. Bu sonuç iklim şartlarının olumlu etkisi, pamuk tarımında kullanılan teknolojinin gelişmesi ve daha bilinçli üretim yapılması ile açıklanabilir.

Çizelge 1.2. Türkiye’de pamuk üretimi

Yıllar	Ekili alan		Üretim miktarı		Verim (Kg/Da)
	Alan (1000 da)	İndeks (2009=100)	Miktar (1000 ton)	İndeks (2009=100)	
2009	4200,0	100,0	1725,0	100,0	410,7
2010	4806,5	114,4	2150,0	124,6	447,3
2011	5420,0	129,0	2580,0	149,6	476,0
2012	4885,0	116,3	2320,0	134,5	474,9
2013	4508,9	107,4	2250,0	130,4	499,0
2014	4681,4	111,5	2350,0	136,2	502,0
2015	4340,1	103,3	2050,0	118,8	472,3
2016	4160,1	99,1	2100,0	121,7	504,8
2017	5018,5	119,5	2450,0	142,0	488,2
2018	5186,3	123,5	2570,0	149,0	495,5

Kaynak: TÜİK, 2018

Türkiye’de 23 ilde pamuk üretimi yapılmaktadır. Pamuk ekili alanın en fazla olduğu iller Şanlıurfa, Aydın, Hatay, Diyarbakır ve Adana’dır. Şanlıurfa ili toplam pamuk ekili alanın %44,62’sini karşılarken 5 il toplam pamuk ekim alanının %80,58’ini karşılamaktadır. Şanlıurfa ili toplam üretimin %39,99’unu karşılarken ekili alanın en fazla olduğu 5 il toplam üretimin %78,66’sını karşılamaktadır (Çizelge 1.3).

Çizelge 1.3. İllere göre pamuk ekim alanı, üretimi ve verimi (2018)

İller	Ekim alanı (1000 da)	Ekili alan oranı (%)	Üretim miktarı (1000 ton)	Üretim (%)	Verim
Şanlıurfa	2314,3	44,6	1027,6	40,0	444,0
Aydın	536,9	10,4	279,4	10,9	520,4
Hatay	485,4	9,4	263,9	10,3	543,7
Diyarbakır	480,4	9,3	245,4	9,5	510,8
Adana	362,5	7,0	206,1	8,0	568,6
İzmir	277,4	5,4	156,1	6,1	562,7
Mardin	107,8	2,1	56,9	2,2	527,8
Manisa	102,6	2,0	61,2	2,4	596,5
Kahramanmaraş	85,1	1,6	44,9	1,8	527,6
Denizli	84,4	1,6	42,5	1,7	503,6
Diğer iller	349,5	6,7	186,8	7,3	534,5
Türkiye	5186,3	100,0	2570,0	100,0	495,5

Kaynak: TÜİK, 2018.

Şanlıurfa, GAP kapsamında sulamaya açılan ovalar ile pamuk üretiminde önemli bir merkez haline gelmiştir (Deepayan ve ark., 2016). Şanlıurfa ilindeki pamuk üretimin son on yıllık değişimi Çizelge 1.4'te incelenmiştir. 2008 yılı baz alındığında 2018 yılındaki ekim alanının yaklaşık 1,43 kat, üretim miktarının ise yaklaşık 1,54 kat arttığı gözlemlenmektedir.

Çizelge 1.4. Şanlıurfa ilinde yıllara göre pamuk ekim alanı, verimi ve üretim miktarı

Yıllar	Ekili alan		Üretim miktarı		Verim (Kg/Da)
	Alan (1000 da)	İndeks (2009=100)	Miktar (1000 ton)	İndeks (2009=100)	
2009	1623,6	100,0	669,0	100,0	412,0
2010	2052,0	126,4	862,2	128,9	420,2
2011	2096,7	129,1	970,8	145,1	463,0
2012	2067,9	127,4	953,2	142,5	461,0
2013	2033,2	125,2	948,5	141,8	466,5
2014	2183,7	134,5	1022,2	152,9	468,1
2015	2060,4	126,9	916,3	137,0	444,7
2016	1802,9	111,0	852,4	127,4	472,8
2017	2236,8	137,8	1028,3	153,7	459,7
2018	2314,3	142,5	1027,6	153,6	444,0

Kaynak: TÜİK, 2018

Dünya nüfusunun artması ile birlikte insanların tüketim amaçlı ihtiyaçlarının artması, pamuk bitkisini önemini her geçen gün artırmaktadır. Pamuk bitkisine olan talebin artma sebebi; doğal elyafa olan gereksinimin günden güne artması ve insanların yaşam standardının yükselmesidir. Günümüzde pamuk lifleri, çeşitli bez, kumaş, tül, giyim eşyası, iplik, sicim, yatak, yorgan, döşeme, kilim, yapay ipek, dumansız barut, vernik, cila, yapay deri ve selüloz sanayinde hammadde olarak kullanılmaktadır (Anonim, 2010). Bu şekilde pamuğun geniş kullanım alanına sahip olması ve çok sayıda sektöre katma değer sağlaması; tarım ürünleri içinde önemli bir konuma getirmektedir (Semerci ve Çelik, 2018). Bu sektörlerden en önemlilerinden biri ülke ekonomilerinin gelişmesinde büyük öneme sahip tekstil sektörüdür. Tekstil sektörü lokomotif güce sahiptir. Ayrıca özellikle tekstil sektöründe vazgeçilmez bir öneme sahip olan pamuk; sağladığı katma değer, emek yoğun iş gücü gerektirmesinden ötürü geniş bir istihdam hacmi yaratmaktadır (Anonim, 2010). Bu noktada pamuğun sektörler arası geçişinde pazarlama önem taşımaktadır. Üretilen ürünü zamanında pazarlayabilmek, çok üretim ve kaliteli üretimden daha önemlidir. Pamuk bitkisinden elde edilen liflerin niteliğini kaybetmeden zamanında pazarlanması büyük önem taşımaktadır (Cevheri ve ark., 2009). Pazarlama kısmında

pamuğun kalitesi devreye girmektedir. Pamuk düşük kalitede olduğunda ürünün pazarlanmasında önemli sorunlar yaşanmaktadır. Pamuk kalitesi bölgeden bölgeye farklılık göstermektedir. Ayrıca tohum, sulama, hasat, depolama ve işleme sorunların kaliteyi etkilemektedir. Türkiye’de pamuk verimi yüksek olmasına rağmen kalitenin düşük olması önemli bir sorunu haline gelmiştir (Kaçira ve Karlı, 2002). Bu durum üreticinin hem üretimini hem de gelirini etkilemektedir. Devlet, verdiği desteklerle bu sorunları çözmeye çalışmaktadır.

Şanlıurfa ilinde üreticiler pamuğu elle hasat ederek daha kaliteli ürün elde etmektedirler. Fakat üreticinin bilinçsiz yaptığı uygulamalar (hasadı geciktirmesi, yabancı otlar karıştırması, yağmur gibi hava şartlarından muhafaza etmemesi, toplanan pamuğu yere yığıp toprağa bulaştırması vb.) pamuğun kalitesini düşürmektedir.

Pamuk üretimi Şanlıurfa ilinde yaşayan Suriyeli mülteciler ve yerli halk için de önemli bir tarımsal gelir ve istihdam kaynağıdır.

Dünyada pamuk pazarlaması; borsalar, üretici birlikleri, kooperatifler, özel teşebbüs ve firmalar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Pamuk, sanayi ürünü olduğu için ana mekanizmalarca alınan ham ürün ön işlemlerden geçtikten sonra aracı kanal olmadan sanayiciye ulaşmaktadır. Türkiye’de üretilen pamuk Tarım Satış Kooperatifleri ve birliklerine ve özel sektöre pazarlanmaktadır. İhtiyaçlar doğrultusunda işlenip ya da depolanıp sanayiciye ulaşmaktadır (Anonim, 2010).

1.2. Araştırmanın Önemi

Stratejik bir ürün olan pamuğun, üretimi ve pazarlanmasını ele alan çalışmaların sınırlı olması ve bu araştırmada araştırmanın güncel verileri sunacak olması konu hakkında değerlendirmeler yapılması açısından önemlidir.

Konuyla ilgili literatür incelendiğinde;

- Araştırma alanındaki pamuk üreticilerinin sosyo-demografik özelliklerini inceleyen çalışmaların güncellenmesinin gerekli olması,
- Araştırma alanındaki pamuk üreticilerin pamuk üretimini tercih etmesinin nedenlerine yönelik araştırmaların tespit edilmesinde yetersiz olması,
- Araştırma alanında üretilen pamuğunun bazı girdilerde değişimi gözlemlemek için ekonomik analizinin tekrardan yapılmasının gerekliliği,

- Son yıllarda Türkiye’de pamuk üreticilerinin üretim, hasat ve pazarlama süreçlerini ve karşılaşılan sorunları ele almanın gerekliliği,
- Son on yılda Şanlıurfa’da pamuk ekili alanındaki değişimin altında yatan nedenlerin tekrardan araştırılmasının gerekliliği,
- Son yıllarda Şanlıurfa ilinde pamuk üretiminin çok önemli konuma gelmesi ve devletin yaptığı teşvikleri sürekli artırması, üreticinin pamuğu tercih etme nedenleri konularının incelenmesi gerekliliği, araştırmanın önemini ortaya koymaktadır.

Yapılan çalışma sonuçlarının öncelikle Tarım ve Orman Bakanlığı, ilaç-gübre sektörüne, bayilere, danışmanlık şirketlerine ve karar vericileri bilgilendirerek ve yeni politikalar gelişmesinde önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

1.3. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı, Şanlıurfa ilinde pamuk üretimi yapan işletmelerin üretiminin ekonomik analizini yapmaktır.

Çalışmanın temel amacı doğrultusunda Şanlıurfa ilinde daha ayrıntılı olarak; işletmelerin yapısal özelliklerinin belirlenmesi, pamuk üreticilerinin sosyo-ekonomik özelliklerinin belirlenmesi, pamuk üretim maliyetinin hesaplanması ve karlılığının belirlenmesi, pamuk pazarlama kanallarının belirlenmesi, pamuk üretim ve pazarlama sorunlarının belirlenmesi ve bu sorunların çözümüne yönelik çözüm önerileri sunmak amaçlanmıştır.

1.4. Çalışmanın Kapsamı

Üreticilerin pamuk üretim ve pazarlanma sürecini analiz etmek amacıyla 2017 yılında yapılan bu çalışma, Şanlıurfa ilinde Bozova, Harran, Suruç, Viranşehir, Haliliye ve Eyyübiyye ilçelerinde pamuk üretimi yapan üreticilerden elde edilen bilgileri kapsamaktadır.

Bu çalışmada öncelikle konunun ve araştırmanın önemi, araştırmanın amaçları ve bu konuda daha önceden yapılmış çalışmalara ait literatür özetlerine yer verilmiştir. İkinci bölümde; araştırmanın materyali, verilerin toplanması, kullanılacak analiz yöntemleri hakkında bilgiler yer almaktadır. Üçüncü bölümde araştırma alanına ait bilgiler verilmiştir.

Araştırmanın dördüncü bölümünde araştırma alanındaki üreticilerin ve işletmelerin özelliklerine ait bilgiler verilmiştir. Ayrıca bulgular diğer çalışmalarla

karşılaştırılarak yorumlanmıştır. Son bölümde ise araştırma bulguları ışığında sonuçlar değerlendirilmiştir ve gerekli önerilerde bulunulmuştur.

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Güneş (1993), yaptığı çalışmada Çukurova bölgesinde pamuk ekim alanı, üretim, tüketim, stok miktarları ve ticaret ile ilgili sorunlarını tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırma sonuçlarına göre; Çukurova bölgesi Türkiye'nin toplam pamuk ekim alanının büyük payını oluşturmaktadır. Pamuk üretiminde 63,99 saat/da işgücü, 2,96 saat/da makine çeki gücü kullanıldığını belirlemiştir. Ayrıca kalite standardını belirlemede Tarım Satış Kooperatifi'nin etkili olduğu saptanmıştır.

Özkan (1996), Antalya yöresinde yaptığı çalışmada, verim ve fiyatın, üretim tercihinde önemli faktörler olduğu için pamuk üretiminde; maliyet, verim, üretim değeri ve net kar açısından belirsizlik durumunu tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucuna göre, pamuk tarımında belirsizliğin en yüksek net karda olduğu belirlenmiştir. Üretim değeri, fiyat, maliyet ve verim belirsizliklerini net kar belirsizliğinin takip ettiğini saptamıştır. Net kardaki belirsizliğin üreticilerin pamuk üretimini tercih etmelerinde çok önemli olduğu ve net kar belirsizliği azalttıkça, pamuk üretiminde üreticinin istikrarlı bir gelir elde etmesinin mümkün olmadığını ifade etmiştir.

Güler ve Sağlam (1997), çalışmalarında Harran Ovası sulanabilen tarım arazilerinde pamuk tarımı yapılan işletmelerde bakım işlemlerinin tespit edilmesini amaçlamışlardır. Bakım işlemlerinden çapalama, yabancı ot miktarı ve toprak parça boyutu dikkate alınmıştır. Araştırma sonuçlarında; işletmelerde elde edilen çalışma süreleri bakımından ilaçlama ve hasat işletmelerinde önemli farklılıklar bulunurken, seyreltme işleminde gerekli çalışma süreleri arasında önemli bir farklılık olmadığını belirtmişlerdir. Çalışma sonucuna göre; işletmeler arasında çapalama işlemleri açısından en düşük iş gideri traktörle çapalama işlemi olarak saptamışlardır.

Şengül ve Erkan (1998), GAP Bölgesinde pamuk yetiştiriciliği yapan işletmeler ve tekstil sektöründeki işletmeler ile yapılan anketler sonucu pamuk ve tekstil sektörünün sanayi yapısı ve sektörlerin birbiri ile ilişkilerini analiz etmeyi amaçlamışlardır. GAP Bölgesi'nde 1993 yılında yaptıkları incelemede, brüt kar değerinin üretim değerine olan oranı pamukta %85, iplikte % 35, hazır eşyada %38, dokumada %34 ve hazır eşyada %38 olarak belirtmişlerdir. Bulgulara göre; bir iş saatine denk gelen brüt katma değer; işgücünün verimliliği önemli göstergelerden biridir. Brüt katma değer çırçırilamada 145,000TL, dokumada 87,000TL, iplikte 85,000TL, hazır eşyada 77,000TL ve pamukta 20,000 TL olarak hesaplamışlardır. Ayrıca GAP bölgesinin tekstil sektöründe, dokuma

kumaş ve hazır giyim eşyaları sektöründe gelecek yıllarda üretim kapasitesi oluşturacak yatırımlara gereksinim duyacağını tespit etmişlerdir.

Paksoy (1998), araştırmasında GAP kapsamında sulamaya açılan Harran ovasında; ilk defa pamuk üretimi yapan işletmelerin ekonomik analizini yaparak, işletmelerin gelir dağılımını incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucuna göre; işletme arazisinin mülk arazisi %81,38, ortağa tutulan arazi %12,72 ve kiraya tutulan arazi %5,90 olduğunu belirtmiştir.

Özer (2009), Aydın ilinde yaptığı çalışmada; pamuk üreticilerinin üretimde kullandıkları teknikleri ve pamuk ürününün hasat sonrası en uygun satış zamanını tespit etmiştir. Ayrıca pamuk ve tekstil piyasasının, gelecekteki durumunu analiz etmiştir. Araştırma sonucuna göre, Gümrük Birliğine entegrasyon ve tekstil ürünlerine uygulanacak KDV indirimini stratejik olarak uygun olduğunu belirtmiştir. Türkiye'nin uluslararası bir örgüt olan DTÖ'ne taraf olması nedeniyle tekstil ve lif bitkileri ticaretinde gümrük vergisinin sıfırlanmasının dünyada oluşturacağı ticaret sapmasının Türkiye için faydalı olacağını belirtmiştir.

Paksoy ve Karlı (2000), GAP kapsamında Harran Ovası'nda yaptıkları çalışmada sulamaya açılan tarım işletmelerinin ekonomik analizini yapmayı amaçlamışlardır. Sonuç olarak; işletme arazisinin % 78,7'si mülk arazi, % 16,2'si ortağa tutulan arazi ve % 5,1'ini ise kiraya tutulan arazi olarak tespit etmişlerdir. Ortalama arazi genişliğini 70,56 dekar olarak hesaplamışlardır. 7 yaş ve üstü nüfusun % 76,0'sı okur-yazar olduğunu tespit etmişler. Aktif sermayenin %75,17'sini toprak, %12,50'sini alet-makine, %10,32'sini bina, %0,17'sini arazi ıslahı, %0,90'mı hayvan ve %0,94'ünü döner sermaye olarak hesaplarlarken, pasif sermayenin ise %80,49'unu öz sermaye, %17,27'sini kira-ortak arazi değeri ve %2,24'ünü de borçların oluşturduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca toplam masrafların %38,88'i sabit masraf, %61,12'si de değişen masraflardan oluştuğunu tespit etmişlerdir. Ortalama tarımsal gelir işletme başına 570,546,000 TL olarak hesaplamışlardır. Son olarak aile gelirinin %90,2'si tarımsal gelir, %9,8'i ise tarım dışı gelirden meydana geldiğini ve işletme basma ortalama aile geliri 632,290,000 TL olarak hesapladıklarını belirtmişlerdir.

Aktürk ve Kırıl (2002), Söke Ovası'nda yaptığı çalışmada; pamuk üretim yapan işletmelerde pamuk üretim faaliyetinin etkinlik ölçümünü ve analizlerini hesaplamayı amaçlamışlardır. İşletmelerin teknik etkinlik ortalamasının %83,90 olduğunu

belirtmişlerdir. Hesaplanan etkinliklerin, arazi büyüklük grubuna, eğitim düzeylerine ve yerleşim yerlerine göre ortalamaları arasında önemli bir fark olmadığını test etmişlerdir.

Kaçıra ve Karlı (2002), çalışmalarında Türkiye'de, GAP alanında ve Şanlıurfa ilinde pamuk üretim gelişimini ve pamuk üretim yapısını incelemeyi amaçlamışlardır. Türkiye'de tekstil sanayi yatırımlarının artması ile pamuk üretimi talebi karşılayamadığını ve dış alıma yöneldiğini belirtmişlerdir. Türkiye'nin, 1990 yılından itibaren net pamuk ithalatçısı ülke konumuna geldiğini tespit etmişlerdir. Türkiye'de 2000 yılı itibariyle pamuk ekim alanlarının %48,4'ü, üretiminde %48,5'ini GAP alanında bulunduğunu belirlemişlerdir.

MacDon ve Somwaru (2003), araştırmasında genellikle dış ticaret kalemleri içinde pamuk ihracatının ciddi bir pay aldığı az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki DOHA anlaşması refah düzeylerinde öngörülen etkileri incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırma sonucuna göre: uluslararası pamuk ticareti liberalleşmesinin olumlu bir etkiye sahip olduğunu ve bu etkinin yalnızca düşük bir oranda bazı gelişmekte olan ülkelere ortaya çıktığını tespit etmişlerdir. Araştırmalarında; dünya pamuk ticaretinde %9,08 oranda bir artış görüleceği belirtmişlerdir.

Gençsoylu ve Başpınar (2004), Büyük Menderes havzasında yaptığı araştırmada; pamuk üretiminin yoğun olduğu Söke, Koçarlı, Nazilli (Aydın) ve Sarayköy (Denizli) ilçelerinde ve bu ilçelerdeki köylerde pamuk üretiminde kimyasal mücadele uygulamalarını araştırmışlardır. Elde ettikleri sonuçlara göre, üreticilerin büyük bir kısmı hiçbir tarım kurumundan bilgi almadan, bilinçsiz bir şekilde kimyasal mücadelede bulduklarını tespit etmişlerdir. Bu şekilde devam etmesi durumunda doğal dengenin bozulacağını ve çevresel sorunların giderek artacağını belirtmişlerdir.

Gençer ve ark.(2005), yaptıkları araştırmada; Türkiye'de pamuk üretimi ve sorunlarını belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırma sonucuna göre; pamuk üreticilerinin sorunlarının; pamuk üretim masraflarının yüksek olması, yabancı ot konusundaki bilinçsiz işlemler, pamuk standardizasyon sistemlerinin yetersizliği, hasadı ve sonrasındaki yanlış işlemler, üretim ve işleme tekniği konusundaki eğitim eksikliği, pamukla ilgili üretici ve kurumlar arasındaki iletişim eksikliği ve işbirliği yetersizliği olduğunu saptamışlardır.

Yılmaz ve Demircan (2005), araştırmalarında pamuk üretiminin yoğun olduğu Adana, Şanlıurfa, Antalya, Aydın, Hatay ve İzmir bölgelerinde üretim maliyetlerini ve gelir unsurlarını hesaplayarak, bu iller arasında karşılaştırma yapmayı amaçlamışlardır.

Araştırmanın sonucunda iller arasında pamuğun üretim maliyeti ve gelir unsurları açısından ciddi farklılıkların olduğu tespit etmişlerdir.

Bahadır (2006), çalışmasında Çukurova bölgesinde ve ulusal açıdan pamuk üretiminin rekabet edebilirliğini analiz etmeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucuna göre; pamuk üretiminin özel karlılığının negatif değerde olmasına karşılık buğday + ikinci ürün mısır üretimine göre sosyal karlılığı oldukça yüksek bulmuştur. Bölge için pamuk üretiminin karlı bir üretim dalı olmasına rağmen, bu alanda uygulanan politikalar sonucu pamuk üretiminin tercih edilmediğini ortaya koymuştur. Ulusal açıdan ele alındığında; Türkiye kalite ve verim olarak avantajlı durumda olsa da, maliyet ve fiyat açısından dezavantajlı ve bu durumun ihracat rekabetini olumsuz etkilediğini ortaya koymaktadır.

Wubeneh (2006), çalışmasında ABD'nden verilen pamuk desteklemelerini göz önünde bulundurarak pamuk üretiminin ekonomik analizini yapılmayı amaçlamıştır. Araştırmanın sonucunda; Dünya Ticaret Örgütü anlaşmaların yürürlüğe girmesiyle beraber ABD'nin pamuk üretiminde %26 azalacağını bu nedenle iç piyasalarda pamuğun fiyatı %31 artış göstereceğini belirtmiştir. Bunun yanında, ABD'nin pamuk ihracatının %65 azalacağını ve uluslararası piyasalarda pamuk fiyatının %5,6 oranda artış görüleceği belirtilmiştir. Ayrıca, Avusturya %15 Afrika ülkelerin %10 ve Brezilya'nın ise %5 oranlarında ihracatlarını arttıracaklarını öngörmüştür.

Çelik ve Bayramoğlu (2007), araştırmalarında Şanlıurfa ili Harran Ovası'nda pamuğun yetiştirilme nedenleri ve yoğun girdi kullanılmasının nedenlerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırma sonucunda; dekara elde edilen verim, insektisit kullanımı, insan işgücü, sulama sayısı ve makine çeki gücü kullanımı arasında anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır. Analiz sonucunda, insektisit kullanımının fazla, sulama sayısının az, işgücü ve makine çeki gücünün ise yeteri kadar etkin kullanıldığı tespit etmişlerdir.

Keskin ve Ören (2008), çalışmalarında Türkiye'de ve dünyada geleneksel yöntemler ve organik yöntemlerle üretilen pamuk bitkisinin üretim ve tüketimi, pazarlamada ki durumu göz önüne alınarak fiyat, pazarlama yapısı, maliyet ve üretim potansiyelini araştırmayı amaçlamışlardır. Araştırma sonucuna göre; Türkiye'de organik tarım verimi, geleneksel pamuk verimine oranla daha düşük ve daha pahalıya mal olmaktadır. Türkiye'nin birçok yönden organik pamuk üretimi için dünyada uygun bir konumda olduğunu belirtmişlerdir. Türkiye pamuk üretiminin ülke ekonomisine olan katkısını artırmak için organik pamuk üretiminin yanı sıra organik pamuklu tekstil mamulleri üretimini de artırmasının gerekliliğini ortaya koymuşlardır.

Cevheri ve ark.(2009), Şanlıurfa'da (Harran Ovası) yaptıkları çalışmada; pamuk üretiminde pazarlama sorunlarını belirleyerek çözüm önerileri sunmayı amaçlamışlardır. Türkiye'de Ege Bölgesi, Akdeniz havzası ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde sulu tarım yapılan alanlarında pamuk üretiminin yoğun olduğunu belirtmişlerdir. Türkiye toplam üretiminin yaklaşık %40'ının GAP bölgesi ve Harran Ovasında üretildiğini belirtmişlerdir. Harran ovasının pamuk üretimi için Türkiye'de ki en elverişli ekolojik koşullara sahip olduğunu ortaya koymuşlardır. Pamuk üretiminde; üretimle ilgili sorunlar, çevresel sorunlar ve pazarlama sorunlarının olduğunu saptamışlardır. GAP bölgesindeki sorunların en önemlisinin pazarlama sorunu olduğunu belirtmişlerdir. Araştırmalarına göre pazarlamayı olumsuz etkileyen sorunlar; kütlü pamukların hasadında yaşanan sorunlar, hasat edilen pamukların depolanmasında yaşanan sorunlar, aynı sınıfa sahip olmayan pamukların karıştırılmasından doğan sorunlar, Ticaret borsaları ve yapısındaki aksamalar olduğunu tespit etmişlerdir.

Sınay (2009) Aydın ilinde yaptığı çalışmada; pamuk hasat makinalarının kullanım durumunu ve gelecekteki on yıllık için gelişimini belirlemeyi amaçlamıştır. Yapılan anket sonucunda; pamuk üretiminde karşılaşılan sorunlar, firma ve bayilerin üreticiye sağladığı olanaklar ve tarım makine pazarlamasında karşılaşılan problemleri tespit etmiştir. Yapılan çalışmada Aydın ilinde pamuk hasat makine sayısı her yıl 21 adet artacağını ve on yılda ulaşılacak pamuk hasat makine sayısının 383 adet olacağını öne sürmüştür.

Tümer (2010), Çukurova ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yaptığı çalışmada pamuk üretimi yapan işletmelerin pamuk hasat edilirken pamuğun kirli toplanması, günden güne pamuk ekim alanının azalması, pamuk ithalatı ve maliyetin yükselmesi gibi problemler ve bunun beraberinde getirdiği problemleri belirlemeye çalışıp, çözüm önerisinde bulunmayı amaçlamıştır. Araştırma sonucuna göre; makinalı hasada geçiş, pamuk üretiminde kalitenin artırılması, kaliteye göre pamuğun sınıflandırılıp fiyatlandırılması, sawgin çırçırılamanın yaygınlaştırılması, çırçır işletmelerin denetlenmesi, desteklemelerin artırılması ve kalitenin ödüllendirilmesinin üretim olumlu katkı sağlayacağını tespit etmiştir. Ayrıca iyi bir çırçırılanmış pamuk elde etmek için; ham pamuğun lifliliği, lifin kopma dayanıklılığı fazlalığı, çırçır randımanı, renk derecesinin yüksekliği, makineli hasada uygunluğu, pamuk çeşitlerinin geliştirilmesi ve standardizasyonda tek balya sisteminin artırılması önem verilmesi gereken konular olduğunu ifade etmiştir. Güneydoğu Anadolu bölgesindeki işsizlik sorunu göz önüne alındığında Türkiye'nin istihdam sorunu açısından da pamuk üretiminin önem teşkil ettiğini belirtmiştir.

Sabır ve Güzel (2010), ele aldıkları çalışmada; Türkiye’de pamuk standardizasyonun genel durumunu ele almayı amaçlamıştır. Çalışmada dünyada ve Türkiye deki standardizasyon çalışmaları ve güncel bilgilere yer verilmiştir. Çalışma sonucunda; Türkiye’nin Dış Ticaret Müsteşarlığı’nın belirtmiş olduğu pamuk standartlarının uygulandığını ve pamuk kalitesini artırıcı düzenlemeler yapıldığı belirlenmişlerdir. Bu uygulamalarda teknolojik eksiklikler olduğu saptanmışlardır. Uygulamaların sürekli yenilenmesi ve gerekli ihtiyaçları karşılamanın gerektiğini vurgulamışlardır.

Işgın ve ark. (2011), çalışmalarında Harran Ovası’ndaki pamuk üreticilerinin sermaye ve arazi faktörlerinin, brüt üretim miktarına nasıl etkilediklerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırma sonuçlarına göre, pamuk üretiminde en etkili faktör işletme büyüklüğüdür. Ayrıca sermaye ve işgücü faktörlerinin etkili olduğu belirlenmiştir.

Yılmaz (2012), yaptığı bu çalışmada, Antalya yöresindeki pamuk üretim maliyetini ve karlılığını hesaplamayı ve uygulanan politikaların pamuk üreticileri üzerine etkisini ve belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucuna göre: dekara gayri safi üretim değeri 817,4 TL, ortalama pamuk verimi 391,3 kilogram ve 1 kg pamuk maliyeti 2,05 TL olarak belirlenmiştir. Anket yapılan işletmelerde üretim masraflarında ilk sırayı işgücü ikinci sırada makine masrafları olduğunu tespit etmiştir. Bölgedeki hasat makinalarının yetersiz olduğunu ve üreticilerin %75,5’inin desteklemelerden faydalandığını saptamıştır. Üreticilerin %91,5’i ANTBİRLİK’e üye ve %86,2’si ANTBİRLİK’ten kredi desteklerinden faydalandığını belirlemiştir. Üreticilerin çoğunluğunun pamuk prim desteklemelerin yeterli bulmadığını ifade etmiştir. Ayrıca üreticilerin; ürün fiyatlarının yüksekliği, hastalık ve zararlılar, işçi bulamama ve pazarlama gibi sorunlarının olduğunu tespit etmiştir.

Özel (2013), araştırmasında Şanlıurfa İli Harran Ovası’nda pamuk üretimi yapan tarım işletmelerinin sosyo-ekonomik yapısını, makine ve arazi varlığını tespit etmeyi amaçlamıştır. Tarımsal faaliyetin tamamı tarla bitkilerinden meydana geldiğini, işletmelerin %6,52’sinin pamuk hasat makinesine sahip olduğunu ve üreticilerin tamamının ise traktörünün sahip olduğunu belirtmiştir.

Alemdar ve ark.(2014), Çukurova Bölgesi’nde yaptıkları çalışmada; ekonomik açıdan önemli tarla ürünlerinden buğday, birinci ve ikinci ürün mısır, ayçiçeği ve pamuk üretim maliyetlerini hesaplamışlardır. Araştırmada ayrıca işletmelerin sosyo-ekonomik

özellikleri ve pazarlama yapılarının belirlenmesi, ele alınan ürünlerin yetiştirilmesinde kullanılan girdilerin fiziksel miktarı ve parasal değerlerinin tespitini, ürünün kârlılık durumunun karşılaştırılmasını, üreticilerin yaşadıkları üretim ve pazarlama sorunlarının belirlenmesini amaçlanmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre, pamuk üretim maliyeti 1,28 TL/kg olarak hesaplanmışlardır. Ürünlerin karlılıkları, net kâr, brüt kâr ve nispi kâr hesaplanarak oluşturulmuştur. Brüt kârın en düşük olduğu ürünün 165,15 TL/da ile pamuk olduğunu belirtmişlerdir. Benzer şekilde nispi kârın en düşük olduğu ürünün; pamuk (0,97) olduğu tespit etmişlerdir. Net karlar pamukta -21,78 TL/da olarak hesaplanmışlardır. Bu bağlamda küçük ölçekli ekim yapan buğday üreticileri ve pamuk üreticilerinin tamamının net kârları negatif olduğunu saptamışlardır.

Kılıç (2015), araştırmasında Türkiye’de pamuk sektöründe faaliyet gösteren firmaların rekabetçi yapıları, rekabetlerine etki eden unsurları belirlenmeyi amaçlamıştır. Pamuk sektöründeki firmaların rekabetlerine etki eden unsurlar; ürünler ve işletme yapılarına göre sınıflandırmış ve firmaların var olan rekabet gücünü attırmaya yönelik neler yaptığı incelenmiştir.

Yılmaz ve Gül (2015) araştırmalarında Antalya yöresindeki pamuk üretimi yapan işletmelerin maliyetini ve karlılığının ortaya koymak amaçlanmışlardır. Çalışmada; toplam işletme ortalamaları pamuktan elde edilen gayri safi üretim değeri dekara 817,4 TL, ortalama pamuk verimi dekara 391,3 kg olarak hesaplanmışlardır. Araştırma alanındaki işletmelerin dekara üretim maliyetleri arasında işgücü en büyük paya sahiptir olduğunu ve sonrasında makine masraflarının yer aldığını saptamışlardır. 1 kg pamuk maliyeti 2,05 TL olduğunu tespit edilmiş ve pamuk üretimi yapan işletmelerde dekara mutlak karı 16,35 TL olarak hesaplanmışlardır. Pamuk üretiminin geliştirilmesi için; girdi maliyetlerinin azaltılması teşvik priminin artırılması ve pamuktaki diğer desteklerin artırılması gerekli olduğunu ifade edilmiştir.

Öcal Kara ve ark. (2015), araştırmalarında Harran Ovası’nda pamuk yetiştiriciliğinde yaşanan sorunları ve bilgi edinme kaynaklarını ele almışlardır. Araştırma sonucunda, üreticilerin ihtiyaç duyduğu bilgileri en fazla elde ettikleri bilgi kaynağının ilaç bayileri olduğu tespit etmişlerdir.

Yılmaz ve Gül (2016a) araştırmalarında Antalya ilindeki pamuk üretimi yapan işletmelerin üretim tekniğini ve girdi kullanım durumunu belirlemeyi amaçlamışlardır. Bu çalışmada üreticilerin %95,74’ünün klasik yetiştiricilik yapmakta olduğunu ortaya

çıkarmışlardır. İşletmelerde dekara tohum kullanımının 2,43 kilogram olduğunu tespit edilmiştir. Bu işletmecilerin %27,7'sinin toprak analizi yaptıkları ve %24,5'inin ise analiz sonuçlarına göre gübreleme yaptığı saptamışlardır. Pamukta için dekara ortalama 24,9 kg azot, 17,2 kg fosfor, 8,2 kg potasyum ve 0,5 kg kükürt gübresi kullanıldığını belirtmişlerdir. Pamuk üretiminde ilaç sayısını ortalama 5,4 ve sulama sayısını ise ortalama 4,5 olarak tespit etmişlerdir. Ayrıca pamuk üretiminde 53,95 saat/da işgücü ve 3,06 saat/da makine gücü kullanıldığını belirlemişlerdir. Üstelik makineleşmenin hasatta arttığını saptayıp, danışmanlık hizmeti alan üreticilerin oranını %47,87 olarak hesaplamışlardır. Ayrıca üreticilerin %22,34'ünün entegre mücadele kavramı konusunda, %41,5'inin ise iyi tarım uygulaması konusunda bilgi sahibi olduğu ortaya çıkartılmıştır.

Yılmaz ve Gül (2016b), çalışmalarında, Antalya ilindeki pamuk üreticilerinin pamuk üretiminde makinalı hasat yapma durumları değerlendirilmeyi amaçlamışlardır. Elde edilen bulgulara göre pamuk işletmelerin yarısından çoğu elle hasada tercih ettiğini belirlemişlerdir. Üreticilerin en çok 2010 yılında makinalı hasada geçtiği ifade etmişlerdir. Makinalı hasat yapan pamuk işletmelerinin işgücü kullanımını azaldığını, dekara tohum sayısı ve dikim aralığının azaldığını saptamışlardır. Üstelik üretim maliyetinde de azalma tespit edilmiştir.

Çiçek ve Bashimov (2016), araştırmalarında Orta Asya ülkelerinin pamuk ticaretindeki rekabet gücünü analiz etmeyi amaçlamışlardır. Araştırma sonucunda, Orta Asya ülkelerinin pamuk sektöründe rekabet gücüne sahip olduğunu ancak bu rekabet gücünün giderek kötüleştiğini belirtmişlerdir.

Aydoğdu ve Karlı (2016), yaptıkları çalışmada GAP-Harran Ovası'nda su yetersizliği ile karşılaşan pamuk üreticilerinin sulama ödemelerine etki eden faktörleri belirlemeyi ve gerekli görülen önlemler alındığında ortaya çıkacak farkı belirlemeyi amaçlamışlardır. Çalışma sonucuna göre; üreticiler sulama olmadan tarımsal faaliyetten yeterli verimi önemli ölçüde etkilediğinin farkında olduğunu saptamışlardır. Bölgede tarımda kullanılan su için ödenen ücret gerçek değerinden daha az olduğu ve bu durumun suyun israfına sebep olduğunu belirtmişlerdir. Diğer bölgelerden farklı olarak Harran ovasında toprağın tuzlanma riski fazladır. Araştırma alanında drenaj sorunu yaşandığını ifade edilmiştir. Bölgede kaynakların korunması için eğitim ve yayımın önemi vurgulamışlardır.

Bozkurt ve Aybek (2016), çalışmasında Şanlıurfa-Harran Ovası'ndaki tarım işletmelerinin tarımsal yapısı ve mekanizasyon özelliklerinin belirlenmeyi amaçlamışlardır. Araştırma sonucunda Harran ovasında; ortalama işletme büyüklüğünün 32.08 ha ve işletme arazilerinin büyük bölümünün %87,4'nün mülk arazi olduğu, ortalama parsel büyüklüğünün 11,55 ha ve arazilerin genellikle 2-4 arası parselden oluştuğu tespit etmişlerdir. Yörede üreticiler traktör satın alırken; traktörün markası (%35), servis imkânlarının fazlalığı (%33), kabin bulundurması (%16), fiyatının uygun olması (%15) ve komşudan etkilenme durumu (%1) gibi faktörlerden etkilendiklerini tespit etmişlerdir.

Işgın ve ark. (2016), Harran Ovası'nda yaptıkları araştırmada; yöredeki pamuk üretiminde girdi çıktı arasındaki ilişki ortaya çıkararak, üretime teknik açıdan etkinliğini etkileyen faktörleri belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırma sonucuna göre; araştırma alanı translog üretim fonksiyonunun pamuk üretiminde uygun olduğu tespit edilmiştir. İşletmelerin ortalama teknik etkinli değerleri 0,85 seviyesinde ve teknik etkinsizlik değeri 0,15 seviyesinde olduğunu saptamışlardır. İşletmelerin teknik açıdan etkinliği sosyo-demografik faktörlerin etkili olduğunu saptamışlardır.

Küçük ve Bilgiç (2016), yaptıkları çalışmada Türkiye'de pamuk arzını kısa ve uzun dönemde etkileyen unsurları tespit etmeyi ve 2023 yılında pamuk arzının geleceği noktayı belirlemeyi amaçlamaktadır. Araştırma sonucuna göre Türkiye arz açığından dolayı tekstil endüstrisinde ve hazır giyim endüstrisinde hammadde talebini karşılamadığını belirtmişlerdir. Bu durumun Türkiye'nin net pamuk ihracatçısı konumunda olduğunu kanıtladığını ifade etmişlerdir. Pamuğun stratejik bir tarım ürünü olduğu için üretimi uygulanan teşvik ve politikalarla desteklenmesinin gerekliliğini ortaya koymuşlardır.

İpekçioğlu ve ark. (2016), Şanlıurfa ilinde yaptıkları anket çalışması ile bölgedeki pamuk üreticilerinin sosyo-ekonomik durumunu belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırma sonucuna göre; üreticilerin yaş ortalamasını 40,05 yıl olarak hesaplamışlardır. Üreticilerin eğitim durumları incelendiğinde %44'ünün ilkökul ve ortaokul mevzunu olduğunu belirlemişlerdir. Üreticilerin %73'ü sosyal güvencesinin BAĞ-KUR olduğunu ve kooperatiflere üyeliklerinin çok düşük seviyede olduğunu tespit etmişlerdir. Üreticilerin çiftçilik ile uğraşmasında atadan kalma toprakların etkisi fazla olduğunu ortaya koymuşlardır. Üreticilerin %55'inin gelir durumu orta seviyede ve % 27'sinin düşük seviyede olduğunu saptamışlardır.

Adalıoğlu ve ark. (2016), araştırmalarında Aydın ili Söke ilçesindeki pamuk üreticilerinin sosyo-ekonomik özelliklerini ve kullandıkları pamuk tohumu satın alırken dikkat ettikleri etmenleri tespit etmeyi amaçlamışlardır. Araştırma sonucunda; üreticilerin pamuk tohum çeşitti tercihlerinde en çok önem verdikleri ilk faktör çırçır randımanı (% 21,31), ikinci faktörün ise tohum fiyatı (%18,69) olduğu belirlenmiştir.

Candemir ve ark. (2016), çalışmalarında Kahramanmaraş ilinde yaptıkları çalışmada; dane mısır ve pamuk üretiminde girdi gereksinimini ve karlılıklarını açısından analiz etmeyi amaçlamışlardır. Ülke ve bölge ekonomisi açısından, pamuk ve mısırın stratejik öneme sahip olduğunu belirtmişlerdir. Bu iki ürünün aynı iklim ve toprak koşullarında yetiştirilebilmesi açısından hem rakip olma özelliğine hem de münavebe sistemi içerisinde yer alan ürün olma özelliği taşıdığını belirtmişlerdir. Bölge tarımsal üretim açısından incelendiğinde ise, 1992-2003 yılları arasında pamuk bitkisi geniş ekim alanına sahip iken 2003 yılında sonra giderek ekim alanın azalmaya başladığını, mısır ekim alanın 2003 yılından sonra giderek artarak 2014 yılına geldiğinde bölgede geniş ekim alanına sahip olduğunu saptamışlardır.

Eralp ve ark. (2016), yaptıkları çalışmada Ege bölgesindeki pamuk ekim alanlarındaki azalma oranını ve azalma nedenlerini tespit etmeyi amaçlamışlardır. Araştırma bulgularına göre; üreticilerin yaş ortalamalarının 49 yıl olduğunu ve tarımsal deneyimlerinin ortalama 31 yıl olduğunu tespit etmişlerdir. Çalışma alanında pamuk üretiminin kuşaktan kuşağa aktarıldığını saptamışlardır. Yıllara göre pamuk üretiminin azaldığını belirlemişlerdir. Bu durumu önlenmesi için alınması gerekli tedbirlere ve değerlendirmelere yer vermişlerdir.

Kalkancı (2017), çalışmasında; tekstilde sürdürülebilir üretim için geleneksel pamuk üretimi ve organik pamuk üretimi esnasında ortaya çıkan çevresel etkileri belirlemeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırmada; organik pamuğun kullanım alanlarını, üretim sürecini ve üretiminin řu anki etkilerini ele almıştır. Organik pamuk son zamanlarda dünyada ön plana çıkan, ekolojik üretim ve sürdürülebilirlik üretimle örtüştüğünü belirtmiştir. Ayrıca organik tarımın tekstil sektöründeki önemini vurgulamıştır.

Ayhan ve Armağan (2018), Aydın ilinin Söke, Germencik ve Koçarlı ilçelerinde yaptığı çalışmada; pamuk üretimin de ekonomik olarak artışın sağlanması için üreticilerin yöreye uygun tohum çeşit tercihini etkileyen faktörleri belirlemeyi amaçlamıştır. Ayrıca;

tohumda verim, kalite, dayanıklılık ve fiyat özelliklerinin önem düzeylerini belirlemeyi ve pamuk tohumuna ek ödeme esnekliğini saptamayı amaçlamışlardır. Elde ettikleri bulgulara göre; tohum çeşidine ait özelliklerden en önemlisi kalite, verim, fiyat ve dayanıklılık olarak saptamışlardır. Üreticilerin tohumun bu özelliklerine göre ödemeye razı oldukları tutarı ise 11,39 TL olarak hesaplamışlardır.

Semerci ve Çelik (2018), Hatay ilinde yaptıkları çalışmalarında pamuk üretiminin fonksiyonel analizini yapmayı amaçlamışlardır. Hatay İli Türkiye'nin önemli pamuk üretim alanlarından biri olduğunu ifade etmiştir. Araştırma sonucunda; TÜİK verilerine göre 2016 yılında Türkiye'de 4,160,098 da alanda; 2,100,000 ton kütlü pamuk üretimi, 1.260.000 ton çiğit üretimi ve 756.000 ton lif üretimi olduğunu belirtmişlerdir. Hatay ili ise Türkiye pamuk üretim alanlarında %11,54, kütlü pamuk, çiğit ve lif üretiminde %10,57'lik bir paya sahip olduğunu tespit etmişlerdir.

Bu araştırmanın daha önce benzer konulardan farkı; pamuk üretiminde mevcut üretim sorunların ve pazarlama sorunlarını bir arada araştırıp, üretim sorunlarının devamında meydana gelen pazarlama sorunları ile yakın ilişkisini belirlemeyi amaçlamasıdır.

3. MATERYAL ve YÖNTEM

3.1. Araştırma Alanı Hakkında Bilgi

Şanlıurfa ili Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Orta Fırat Bölümü'nün coğrafi bölge ayırımında bulunmaktadır. Kapladığı alan itibariyle, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin en geniş alanına sahiptir ve Güneydoğu Anadolu Projesi'nin (GAP) merkezi konumundadır. Batısında Gaziantep, kuzeybatısında Adıyaman, kuzey ve kuzeydoğusunda Diyarbakır, doğusunda Mardin illeri ve güneyinde ise Türkiye-Suriye devlet sınırı ile çevrilidir. Şanlıurfa ili ve çevresi, bulunduğu enlem, bölgeye hakim olan subtropikal hava kütleleri ve rölyefin etkisinden dolayı; en kurak şartların yaşandığı alandır. Her alanda aynı olmayıp, kuzeyden güneye doğru gidildikçe yükseltinin azalmasına ve güneyden sokulan subtropikal hava kütlelerinin etkisine bağlı olarak şiddetli kuraklık artar. Genel olarak kışları az soğuk, yaz ayları ise çok sıcak geçer ve tarımsal üretim üzerinde iklim özelliklerinin etkisi oldukça büyüktür. Şanlıurfa ilinde ve dolayısıyla Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde birinci derecede tarımsal üretim üzerinde olumsuz etkisi olan kuraklık sorununu gidermek ve tarım sektörünün temel yapısal sorunlarını ortadan kaldırmak veya en aza indirebilmek için GAP devreye girmiştir (Benek, 2006).

Şanlıurfa ilinde toplam tarımsal alan 10,5 milyon dekadır. Toplam alanın %75,03'ünü tahıllar ve diğer bitkisel ürünleri oluşturmaktadır. Meyveler, içecek ve baharat bitkileri alanı ise toplam alanın %14,93'ünü oluşturmaktadır (TÜİK, 2018).

Türkiye'de pamuk üretimi yapılan illere ait bilgiler Çizelge 1.3'te verilmiştir. Araştırma kapsamına, 2017 yılında ülkedeki toplam pamuk üretiminin yaklaşık %40'ını oluşturan Şanlıurfa ili alınmıştır. Araştırma, pamuk ekili alanının en çok olduğu ilçelerde yürütülmüştür.

3.2. Materyal

Bu araştırmanın ana materyalini, Şanlıurfa ilinde pamuk üretimi yapan üreticilere yapılan anketlerden elde edilen veriler oluşturmaktadır. Ayrıca bu araştırma için konu ile ilgili daha önce yapılmış araştırmalar ve kamu kuruluşlarının yayınlamış oldukları istatistikî verilerden de faydalanılmıştır. Anket yapılacak üretici sayısının belirlenmesinde oransal örnekleme yönteminden yararlanılmıştır (Newbold, 1995).

Araştırma alanındaki ilçelerde pamuk üretimi yapan işletme sayısı 17504'dür (Anonim, 2017). Buna göre, %99 güven aralığı ve %10 hata payı için örnek hacmi 165 olarak hesaplanmıştır.

$$n = \frac{Np(1 - p)}{(N - 1) * \sigma_{px}^2 + p(1 - p)} = 165$$

Formülde;

n: Örnek hacmi,

N: Anakitle (Üretici sayısı),

σ_{px}^2 : Oranın varyansı,

p: pamuk üreticilerin oranı (p= 0.5 alınarak maksimum örnek hacmine ulaşmak amaçlanmıştır).

Tarım ve Orman İl ve ilçe Müdürlüğünde çalışan personellerin yardımıyla üretimin en yoğun olduğu köyler belirlenmiştir. Anketler, 2017 yılı üretim dönemini kapsamaktadır. Anket çalışması, pamuk üretim yoğunun fazla olduğu Bozova, Eyyübiye, Haliliye, Harran, Suruç ve Viranşehir ilçelerinde yapılmıştır.

3.3. Veri Analizinde Kullanılan Yöntemler

Verilerin değerlendirilmesinde kullanılan yöntemler Çizelge 3.1'de verilmiştir. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistiklerden ve tek ürün bütçe analiz yönteminden yararlanılmıştır.

Kıral ve ark. (1999) tarafından geliştirilen tek ürün bütçe analiz yöntemi kullanılarak pamuk üretimi yapan tarım işletmelerinin masrafları hesaplanmıştır. İşletme masrafları ve gelir yetiştirilen tarla bitkileri içinde hesaplanmıştır. Aile işgücü hesaplanırken araştırma alanında ücret karşılığını geçerli olan yabancı işgücü ücreti dikkate alınarak bulunmuştur. Masraf kalemlerine hesaplama sırasında işçilik ücretleri de eklenmiştir.

Döner sermaye faiz oranı 2016 yılına ait Ziraat Bankası faiz oranının (%5) yarısı alınarak tespit edilmiştir. Genel idare giderleri, toplam değişen masrafların %3'ü alınarak hesaplanmıştır. Toprak hazırlığı masrafı, ekim masrafı, çapalama masrafı, gübreleme masrafı, ilaçlama masrafı, sulama masrafı, hasat masrafı ve döner sermaye faiz oranının hesaplanmasıyla değişken masraflar hesaplanmıştır. Genel idari geliri ve arazi kirasının toplamından sabit masraflar toplamı hesaplanmıştır. Değişken masraflar ve sabit masraflar

toplamından üretim masrafları toplamı elde edilmiştir. Gayrisafi üretim değeri, pamuk verimi ile satış fiyatı çarpılması ve desteklerin bu değere eklenmesi ile hesaplanmıştır. Bulunan Gayrisafi üretim değerinden değişen masrafların çıkarılması ile brüt kar elde edilmiştir. Net kar ise; gayrisafi üretim değerinden üretim masrafların çıkarılmasıyla hesaplanmıştır. Nispi kâr, Gayrisafi üretim değerinin üretim masraflarına bölünmesiyle elde edilmiştir.

Çizelge 3.1. Verilerin değerlendirilmesinde kullanılan yöntemler

Amaçlar	Yöntemler
İşletmelerin yapısal özelliklerinin belirlenmesi,	Tanımlayıcı istatistiksel analizler
Üreticilerinin sosyo-ekonomik özelliklerinin belirlenmesi,	Tanımlayıcı istatistiksel analizler
Pamuk pazarlama kanallarının belirlenmesi	Tanımlayıcı istatistiksel analizler
Pamuk üretim ve pazarlama sorunlarının belirlenmesi	Tanımlayıcı istatistiksel analizler
Üretim maliyetinin hesaplanarak, karlılığının belirlenmesi	Tek ürün bütçe analizi

Araştırmadan pamuk üretiminde etkili olan faktörlere ilişkin katılma düzeyi, gübre, ilaç ve tohum kullanımında fikir edinme durumu belirlenirken elde edilen likert tip soruların değerlendirilmesinde Çizelge 3.2’de verilen yorumlama kategorilerinden yararlanılmıştır (Palaz ve Boz, 2008).

Çizelge 3.2. Yorumlama kategorisi

Likert Aralığı	Katılma kategorisi	Sıklık kategorisi
1,00-1,49	Kesinlikle katılıyorum	Hiçbir zaman
1,50-2,49	Az katılıyorum	Nadiren
2,50-3,49	Orta derecede katılıyorum	Ara sıra
3,50-4,49	Oldukça katılıyorum	Sıklıkla
4,50-5,00	Kesinlikle katılıyorum	Her zaman

4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

4.1. Üreticilerin Sosyo-Demografik Özellikleri

Yapılan anketler sonucunda üreticilerin sosyo-demografik özellikleri belirlemek amacıyla Çizelge 4.1 verilmiştir. Anket yapılan bireylerin %91,5'i erkek, %8,5'i kadındır. Üreticilerin %29,7'i 40 yaş ve altında, %32,1'i 41-50 yaş arasında ve %38,2'i ise 50 yaş üstü üreticilerdir. Üreticilerin yaş ortalaması 47,46 yıldır. Harran ovasında yapılan benzer bir araştırmada, işletmelerde ortalama nüfusun %53,19'unu erkek, %46,81'ini kadınlar oluşturmaktadır (Paksoy,1998). Aydın ili Söke ilçesindeki pamuk üreticileri ile yapılan bir başka araştırmada ise, üreticilerin yaş ortalaması yaklaşık 51 yıl olarak tespit edilmiştir (Adalıoğlu ve ark., 2017). Bu veriler doğrultusunda pamuk üretiminin orta yaş üstü üreticiler tarafından yapıldığı ortaya çıkmaktadır.

Araştırma alanında üreticilerin eğitim aldıkları süreler incelendiğinde, üreticilerin %63,6'sı 5 yıl ve daha az, %23,0'nin 6 ile 10 yıl arası ve %13,3'nin ise 10 yıl ve üstü eğitim aldığı tespit edilmiştir. Alınan eğitim süresi ortalama 5,8 yıl olarak hesaplanmıştır. Paksoy ve Karlı (2000), Harran ovasında yaptıkları çalışmada üreticilerin %76,0'sının okuma-yazma bildiğini tespit etmişlerdir. Bir başka araştırmada Alemdar ve ark (2014) Çukurova bölgesinde pamuk üreticileri ile yaptıkları bir araştırmada pamuk işletmelerinde işletmecilerin %39,47'sinin ilkökul, %36,84'ünün lise, %15,79'unun ortaokul ve geriye kalan %7,89'unun üniversite mezunu olduğunu tespit etmişlerdir. Adalıoğlu ve ark. (2017), Aydın ili Söke ilçesindeki pamuk üreticileri ile yaptıkları araştırmalarında, üreticilerin ortalama eğitim süresini 7,89 yıl olarak saptamışlardır.

Anket yapılan üreticilerin %10,9'u bekâr, %89,1'i ise evlidir. Üreticilerin %44,2'si 1-20 yıl arasında, %24,8'i 21-30 yıl arasında üretim tecrübesine sahiptir. Tarımsal üretim tecrübesi ortalama 24,10 yıldır. Adalıoğlu ve ark. (2017), Aydın ili Söke ilçesindeki pamuk üreticileri ile yapılan benzer bir araştırmada, üreticilerin ortalama tarım deneyimini 26,71 yıl ve pamuk üretim deneyimini ise 25,59 yıl olarak hesaplanmıştır. Bu araştırmaya göre, tarım deneyimi ile pamuk üretim yılının birbirine yakın sonuçlar vermesi bu yörede pamuğun ana üretim ürünü olduğunu ve uzun yıllardır üretilmekte olduğunu göstermektedir.

Üreticilerin aileleri ile ilgili bilgiler incelendiğinde, hanehalkı sayısının ortalama 7 kişi olduğu, %34,5'nin hanesinde 1-5 kişi, %45,5'inin ise 6-9 kişi yaşadığı tespit

edilmiştir. Ailede tarımla uğraşan kişi sayısı ortalama 4,58'dir. Üreticilerle yapılan anketlerde ailede tarımla uğraşanların %52,1'i 1-4 kişi, %32,7'i 5-7 kişi ve %15,2 'i 8-15 kişiden oluşmaktadır. Harran ovasında yapılan benzer bir çalışmada, ailedeki kişi sayısı 7 ile 9 arasında değişmekte olup, hanehalkında ortalama kişi sayısı 7,8 kişi olarak tespit edilmiştir (Paksoy ve karlı, 2000). Aydın ili Söke ilçesindeki pamuk üreticileri ile yapılan benzer bir araştırmada üreticilerin ortalama aile birey sayısı yaklaşık 4 kişi, ortalama tarımla uğraşan aile birey sayısı 1,72 ve aile nüfusunun yaklaşık yarısının tarımla uğraştığı belirlenmiştir (Adalıoğlu ve ark., 2017).

Üreticilerin tarım dışı geliri incelendiğinde, üreticilerin %57,9'u tarım dışı gelirleri mevcut iken, %49,1'nin tarım dışı gelirinin olmadığı ve sadece tarımla uğraştıkları tespit edilmiştir. Yapılan bir başka anket çalışmasında üreticilerin %88'i tarım dışı herhangi bir işle uğraşmadığı belirtilmiştir (Adalıoğlu ve ark., 2017).

Çizelge 4.1. Anket yapılan bireylerin sosyo-demografik özellikleri

Demografik Özellikler	Üretici sayısı	%	Demografik Özellikler	Üretici sayısı	%
Yaş(yıl)			Eğitim(yıl)		
≤ 40	49	29,7	≤ 5	105	63,6
41-50	53	32,1	6-10	38	23,0
≥ 51	63	38,2	≥ 10	22	13,4
Toplam	165	100,0	Toplam	165	100,0
Cinsiyet			Medeni durum		
Kadın	14	8,5	Bekâr	18	10,9
Erkek	151	91,5	Evli	147	89,1
Toplam	165	100,0	Toplam	165	100,0
Tarımla uğraşılan yıl sayısı			Hanehalkı kişi sayısı		
1-20	73	44,2	≤ 5	57	34,5
21-30	41	24,8	6-9	75	45,5
31-50	51	31,0	≥ 10	33	20,0
Toplam	165	100,0	Toplam	165	100,0
Hanede tarımla uğraşan kişi sayısı			Tarım dışı gelir (TL)		
1-4	86	52,1	Hayır	84	50,9
5-7	54	32,7	Evet	81	49,1
8-15	25	15,2	Toplam	165	100,0
Toplam	165	100,0			

Uluslararası kooperatifler tanımına göre kooperatif; “ortak ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlar ve istekleri müşterek sahip olunan ve demokratik olarak kontrol edilen bir işletme yoluyla karşılamak üzere gönüllü olarak bir araya gelen insanların oluşturduğu özerk bir teşkilattır” (Anonim, 2017). Kooperatifler, Türkiye’de bölgesel anlamda özellikle tarım alanında geçimini sağlayan üreticiler için değerlendirilen ekonomik bir örgütlenme

şeklidir (Örki, 2016). Kooperatifler ortakların ekonomisini geliştirirken toplumdaki dayanışmayı arttır, kıt kaynakların verimli kullanılmasını sağlar, eğitim ve sağlık gibi konularda toplumsal gelişimin sağlanmasına yardımcı olur (Polat, 2010). Ancak yapılan bu çalışmada, anket yapılan üreticilerin %90,3'ünün herhangi bir kooperatife üye olmadığı tespit edilmiştir. Kooperatife üye olmayan üretici sayısının yüksek olma sebebi kooperatif sayısının az olmasıdır. Araştırmada, üye olanların %87,5'inin kooperatifteki toplantı, eğitim ve yapılan etkinliklere katıldıkları saptanmıştır (Çizelge 4.2). Şanlıurfa ilinde pamuk üreticilerinin sosyo-ekonomik yapısını belirlemek amacıyla yapılan bir başka çalışmada, üreticilerin sadece %12'sinin kooperatife üye olduğunu ve üreticilerin kooperatifleşme konusunda yetersiz ve bilinçsiz olduğunu belirtmişlerdir (İpekçioğlu ve ark., 2016).

Çizelge 4.2. Üreticilerin kooperatife üye olma durumu

Kooperatife üye olma durumu	Üretici Sayısı	%
Üye olan	16	9,7
Üye olmayan	149	90,3
Toplam	165	100,0

4.2. İşletmelere Ait Bilgiler

Araştırma alanındaki işletmelerin ortalama arazi genişliği 215,7 dekadır. Arazi genişliğinin büyük kısmını sırasıyla; mülk arazi (156,7 da), kira ile işlenen arazi (40,3 da) ve ortakçılıkla işlenen arazi (18,7 da) oluşturmaktadır. İşletme arazilerinin 205,4 dekarı sulanan arazi, 10,3 dekarı sulanmayan arazidir (Çizelge 4.3). Bu bulguda; arazilerin büyük kısmının sulandığını ortaya koymaktadır.

Çizelge 4.3. İşletme genişlik gruplarına göre arazi tasarruf şekli (da)

İşletme genişlik grupları (da)	Mülk arazi	Kira ile işlenen arazi	Ortakçılıkla işlenen arazi	Sulanan arazi	Sulanmayan arazi	Toplam işlenen arazi
≤ 100	52,8	6,1	7,0	63,6	2,3	65,9
101-250	133,2	20,3	12,9	154,3	12,1	166,4
≥ 251	318,3	112,7	41,8	455,0	17,2	472,2
Toplam	156,7	40,3	18,7	205,4	10,3	215,7

Arazilerin %72,6'i mülk arazi, %18,7'si kira ile işlenen arazi ve %8,7'si ortakçılık ile işlenen arazilerden oluşmaktadır (Çizelge 4.4). Aşağı Seyhan Ovası tarım işletmelerinde tarımsal savaş ilaçlarının kullanımı ve ekonomik analizinin yapıldığı başka bir araştırmada işletmelerin ortalama arazi genişliği 21,47 da bulunmuştur. İşlenen arazinin %57,1'i mülk

arazi, %38,4'ü kira ile işlenen arazi ve %4,5'i ortakçılık ile işlenen araziye oluşturmaktadır (Akbaş ve Yurdakul, 1993). Harran ovasında yapılan araştırmada arazilerin %81,38'inin mülk arazi, %12,72'sinin ortakçılık ve %5,90'ının kiraya tutulan arazilerden oluştuğunu belirlemişlerdir (Paksoy, 1998). Yine benzer şekilde, Harran ovasında yapılan bir araştırma sonucunda işletme arazisinde mülk arazi %78,7, ortağa tutulan arazi %16,2 ve kiraya tutulan arazi % 5,1 olarak hesaplamışlardır (Paksoy ve Karlı, 2000). Alemdar ve ark.(2014), Çukurova bölgesinde yaptıkları araştırmada, işletme arazilerinin %52,80'ni mülk arazi, %37,71'ini kiracılıkla ve %9,49'unu ortakçılıkla işlenen arazi olarak tespit etmişlerdir.

Anket yapılan işletmelerde işlenen araziye sulanan ve sulanmayan araziler olarak iki gruba ayırdığımızda; işletme arazinin %95,2'inin sulanan arazi, %4,8'inin sulanmayan araziden oluştuğu belirlenmiştir (Çizelge 4.4). Akbaş ve Yurdakul (1993) tarafından Aşağı Seyhan Ovası'nda yapılan araştırmada ise, incelenen işletmelerin %97,8'i sulanan arazi, %2,2'si sulanmayan arazilerden oluşmaktadır. Alemdar ve ark.(2014), Çukurova bölgesinde yaptıkları çalışmada işletmelerin %72,92'sinin sulanabilir olduğunu belirtmişlerdir.

Çizelge 4.4. İşletme Genişlik Gruplarına Göre arazi tasarruf şekli (%)

İşletme genişlik grupları(da)	Mülk arazi (%)	Kira ile işlenen arazi (%)	Ortakçılıkla işlenen arazi (%)	Sulanan arazi (%)	Sulanmayan arazi (%)	Toplam işlenen arazi (%)
≤ 100	80,1	9,3	10,6	96,6	3,4	100,0
101-250	80,0	12,2	7,8	92,7	7,3	100,0
≥ 251	67,4	23,9	8,9	96,4	3,6	100,0
Toplam	72,6	18,7	8,7	95,2	4,8	100,0

Pamuk bitkisinin Şanlıurfa ilinin bitkisel üretim deseninde önemli bir yeri vardır. Türkiye'de 2018 yılı TÜİK verilerine göre, 5,2 milyon ha alanda 2,6 milyon ton pamuk üretilmiştir. Şanlıurfa ili Türkiye pamuk üretiminde 1. sırada yer almaktadır. Türkiye'deki pamuk üretiminin %40,0'ı Şanlıurfa ilinden karşılanmaktadır (TÜİK, 2018). Çizelge 4.5'te araştırma alanındaki üretim desenine ait bilgiler verilmiştir. Araştırma alanında 7 çeşit bitkisel ürün üretildiği tespit edilmiştir. Üreticiler sırasıyla en çok pamuk (%75,42), buğday (%9,79) ve mısır (%6,05), en az ise şeker pancarı (%0,46), biber (%1,38) ve arpa (%2,11) üretmektedirler. Şanlıurfa ili Harran ovasında yapılan bir araştırmada işletme arazisinin; %72'sini pamuk, %19'unu buğday, %7'sini mısır, %2'sini sebze %0,8'ini soya oluşturmaktadır (Çelik ve Bayramoğlu, 2007). Alemdar ve ark (2014), Çukurova

bölgesinde yaptıkları benzer bir araştırmada; işletme ürün deseninin; %44,09'unu pamuk, %27,27'sini buğday, %17,11'ini birinci ürün mısır, %4,29'unu ikinci ürün mısır, %2,99'unu ayçiçeği ve %4,25'inin diğer ürünlerden oluştuğunu belirlemişlerdir.

Çizelge 4.5. İncelenen işletmelerde bitkisel üretim deseni

Ürünler	Ortalama ekim alanı (da)	Ekim alanı (%)	Verim (kg/da)	Satış fiyatı (TL)
Pamuk	162,68	75,42	535,72	2,12
Buğday	21,12	9,79	535,71	1,07
Mısır	13,04	6,05	1114,82	0,64
Mercimek	10,34	4,79	473,33	1,78
Arpa	4,55	2,11	372,22	0,92
Biber	2,97	1,38	1483,33	2,02
Şeker pancarı	1,00	0,46	8550,00	0,68
Toplam	215,70	100,00		

Pamuk üretimi yapan üreticilere hayvancılıkla ilgilenip ilgilenmedikleri sorulduğunda, %54,5'i hayvancılık yaptığını belirtmiştir. Hayvancılık yapan üreticilerin çoğu kendi ihtiyaçları için hayvancılık yapmaktadırlar (Çizelge 4.6).

Çizelge 4.6. İşletmelerde hayvancılık yapılma durumu

Hayvancılık yapma durumu	Üretici Sayısı	%
Evet	90	54,5
Hayır	75	45,5
Toplam	165	100,0

Araştırma alanındaki üreticilerin %42,4'ü kredi kullandıklarını ve şuan mevcut borçlarının olduğunu belirtirken, %57,6'si geçmişte kredi kullanmış oldukları halde, şuan kredi kullanmadıklarını ve kredi borçlarının olmadığını bildirmiştir. Araştırma alanında kredi kullanan üreticilerin %54,3'ü devlet bankalarını, %45,7'si özel bankaları kaynağını tercih etmiştir (Çizelge 4.7). Hiçbir üretici kooperatifi kredi kaynağı olarak kullanmamıştır.

Çizelge 4.7. İşletmelerde kredi kullanım durumu ve kredi kaynağı

Kredi kullanımı	Üretici Sayısı	%
Evet	70	42,4
Hayır	95	57,6
Toplam	165	100,0
Evet diyenlerin kredi kaynağı		
Özel banka	32	45,7
Devlet bankası	38	54,3
Toplam	70	100,0

4.3. Girdi Kullanım Durumu

Tohum, tarımsal üretimde verimliliği etkileyen önemli girdilerden biridir. Piyasada birçok tohum çeşidi bulunmakta ve bu pamuk tohumlarının hepsi ilaçlı olup, hepsi de sertifikalı tohumdur. Araştırma alanındaki pamuk üreticilerine tohum seçiminde dikkat ettikleri faktörler sorulduğunda; üreticilerin %24,0'ü sertifikalı tohumu, %17,0'si verimi yüksek olan tohumu, %16,0'si ilaçlı tohumu, %12,4'ü tohumun kaliteli olmasını, %12,1'i tohumun çeşidine, %10,3'ü her zaman kullandığı tohumu tercih ettiğini ve %8,2'si fiyatı düşük olan tohumu belirtmiştir (Çizelge 4.8). Adaloğlu ve ark. (2017), çalışmalarında, Aydın'ın Söke ilçesindeki üreticilerin pamuk tohumu satın alırken fiyatına, verimine, çırçır randımanına, lif kalitesine, erkencilik özelliğine ve hastalıklara karşı direncine dikkat ettiklerini belirtmişlerdir. Sertifikalı tohum kullanımı fark ödemeleri desteğini alınmasının etkisinin fazla olduğunu belirlemişlerdir.

Çizelge 4.8. Tohum seçiminde dikkat edilen faktörler (%)*

	Üretici sayısı	%
Sertifikalı tohumu tercih ederim.	165	100,0
Verimi yüksek olan tohumu tercih ederim.	117	70,9
İlaçlı tohum tercih ederim.	110	66,7
Tohumun kaliteli olmasına dikkat ederim.	85	51,5
Tohumun çeşidi benim için önemlidir	83	50,3
Her zaman kullandığım tohum olması gerekir.	71	43,0
Fiyatı düşük olan tohumu tercih ederim.	56	33,9
Toplam	165	100,0

*: Birden fazla seçenek tercih edilmiştir.

Pamuk üretiminde verim artışlarında en önemli faktörlerden biri de kullanılan gübre miktarı ve çeşididir. Üreticilerin %67,2'si kimyasal gübre, %21,7'si hem hayvansal hem kimyasal gübre ve %11,1'i hayvansal gübre kullandıklarını belirtmişlerdir (Çizelge 4.9).

Çizelge 4.9. Kullanılan gübre çeşidi (%)*

	Üretici sayısı	%
Kimyasal gübre kullanıyorum	127	77,0
Hem hayvansal hem kimyasal gübre kullanıyorum	41	24,8
Hayvansal gübre kullanıyorum	21	12,7
Toplam	165	100,0

*: Birden fazla seçenek tercih edilmiştir.

Sulama kanallarının olduğu araştırma alanında ilk ay salma sulama sonraki aylarda yağmurlama sulama tercih edilirken, kuyuların olduğu araştırma alanlarında üretim boyunca salma sulama yapılmaktadır. Üreticiler maliyeti çok yüksek olduğu ve arazi büyüklüklerinin çok büyük olduğu düşüncesi ile damla sulama yapmaktadır. Ancak araştırma yapılan bölgede buharlaşma oranı çok yüksek olduğu için damla sulama şekli tercih edilmesi daha uygundur. Araştırma alanında üreticilerin %49,3'ü salma sulama, %48,8'i yağmurlama sulama ve %1,9'u damla sulamayı tercih etmişlerdir. Damla sulama yapan üreticilerin çoğu damla sulama ekipmanları olduğu için sadece deneme amaçlı bu sulama şeklini tercih ettiklerini belirtmişlerdir (Çizelge 4.10).

Çizelge 4.10. Sulama şekli (%)*

	Üretici Sayısı	%
Salma sulama yapıyorum	103	62,4
Yağmurlama sulama yapıyorum	102	61,8
Damlama sulama yapıyorum	4	2,4
Toplam	165	100,0

*: Birden fazla seçenek tercih edilmiştir.

Pamuk üreticilerinin %30,3'ünün haftada bir, %20,6'sının 10 günde bir, %47,3'ünün ise 15 günde bir sulama yaptıkları saptanmıştır (Çizelge 4.11). suyun kıt olduğu bölgelerde daha az sayıda sulama yapılmaktadır.

Çizelge 4.11. Sulama sıklığı (%)

	Üretici Sayısı	%
Haftada bir	50	30,3
10 günde bir	34	20,6
15 günde bir	78	47,3
Ayda bir	3	1,8
Toplam	165	100,0

Anket yapılan üreticilerinin %93,9'u kimyasal yolla yabancı ot mücadelesi, %84,2'si mekanik yolla yabancı ot mücadelesi ve % 40,0'ı kültürel yolla yabancı ot

mücadelesi yaptıklarını belirtmişlerdir (Çizelge 4.12). Akbay ve Yurdakul (1993), Aşağı Seyhan Ovası'nda pamuk tarımı yapılan işletmelerin %95'inin tarımsal savaş ilaçlarını kullandığını tespit etmişlerdir.

Çizelge 4.12. Yabancı otla mücadele şekli(%)

	Evet	Hayır	Toplam
Kültürel yolla yabancı ot mücadelesi yaparım	40,0	60,0	100,0
Mekanik yolla yabancı ot mücadelesi yaparım	84,2	15,8	100,0
Kimyasal yolla yabancı ot mücadelesi yaparım	93,9	6,1	100,0

Üretimin artırılması ve mevcut üretim potansiyelinin korunması için tarımsal savaş ilaçları oldukça önemlidir (Akbay ve Yurdakul, 1993). Ankete katılan üreticiler pamuk üretiminde en çok görülen hastalık ve zararlıların yabancı ot (%83,0), yeşil kurt (%77,6), beyaz sinek (%65,5), yaprak biti %53,3, pembe kurt (%35,8) boz kurt (%29,7) olduğunu ifade etmişlerdir (Çizelge 4.13).

Çizelge 4.13. Pamukta görülen zararlılar (%)

	Evet	Hayır	Toplam
Pembe Kurt	35,8	64,2	100,0
Yaprak Biti (Empuasca)	53,3	46,7	100,0
Yeşil Kurt	77,6	22,4	100,0
Beyaz Sinek	65,5	34,5	100,0
Bozkurt	29,7	70,3	100,0
Yabancı Ot	83,0	17,0	100,0
Diğer	41,8	58,2	100,0

Anket yapılan üreticilerin %60,0'ı 5-10 kez, %40,0'ı 1-4 kez ilaçlama yaptıklarını belirtmiştir (Çizelge 4.14). Akbay ve Yurdakul (1993) tarafından Aşağı Seyhan Ovası'nda pamuk tarımı yapılan işletmelerle yapılan bir çalışmada, 7-9 kez ilaçlama yapıldığı tespit edilmiştir.

Çizelge 4.14. Pamuk üretimi boyunca kaç kez ilaçlama yapıldığı

Kaç kez ilaçlama	Üretici Sayısı	%
5-10	99	60,0
4 veya daha az	66	40,0
Toplam	165	100,0

4.4. Girdi Kullanımında Bilgi Kaynakları

Araştırma alanındaki üreticilere prospektüste belirtilen doz miktarına uyup uymadıkları sorulduğunda; üreticilerin %75,8'i prospektüste belirtilen doz miktarına dikkat ettiklerini ifade etmiştir. Üreticilerin; tarımsal ilaç kullanma konusunda %33,3'ü ilaç bayilerinden bilgi alarak, %25,5'i zararlıyı gördüğünde, %18,2'si zamanı geldiğinde, %13,3'i kendi ve %9,7'si komşudan bilgi alarak ilaçlamaya karar verdiğini belirtmişlerdir (Çizelge 4.15). Akbay ve Yurdakul (1993) çalışmalarında; Aşağı Seyhan Ovası'nda pamuk tarımı yapılan işletmelerdeki üreticilerin ilaçlamaya karar verirken %54,8'inin kendi tecrübesinden, %35,7'sinin etiket ve tarım teşkilatlarının önerilerinden ve %26'sının ise sadece tarım teşkilatlarından faydalandığını saptamışlardır. Bayraktar ve Akbay (2016), Harran ovasındaki üreticilerin ilaç kullanımı üzerine yaptıkları bir araştırmada; üreticilerin %50'sinin tarlada zararlıyı gördüğünde, %21'i üreticinin kendisi tarlayı gezip, örnekleme yapıp, zararlı yoğunluğunu ilaçlama için yeterli gördüğünde, %13,1'i ilaç bayilerinin tavsiyelerini dikkate alarak ilaçlamaya karar verdiğini tespit etmişlerdir.

Çizelge 4.15. İlaçlamanın neye göre karar verildiği

	Üretici sayısı	%
Kendim	22	13,3
Komşuya	16	9,7
Zararlıyı görüldüğünde	42	25,5
İlaç bayileri	55	33,3
Zamanı geldiğinde	30	18,2
Toplam	165	100.0

Ankete katılan pamuk üreticilerine pamuk üretimi tekniği konusunda eğitim almak isteyip istemedikleri sorulduğunda; %60,6'sı eğitim almak istediğini ifade etmiştir. Pamuk üretim tekniği konusunda eğitim almak istediğini belirten üreticilerin %30,0'u üniversite, %25,0'i Tarımsal Araştırma Enstitüsü %23,0'ü Tarım il/ilçe Müdürlüğü ve %22,0'si Kooperatif-Üretici birlikleri ve diğer kurumlardan eğitim almak istediklerini belirtmişlerdir (Çizelge 4.16). Şanlıurfa ilinde yapılan bir araştırmada, çiftçilerin %52,08'i Tarım ve Orman Bakanlığı elemanlarından, %29,17'si üniversitelerden ve %18,75'i diğer kurum ve kuruluşlardan eğitim almak istediği belirlenmiştir (İkikat Tümer ve ark., 2016).

Çizelge 4.16. Pamuk üretimi tekniği konusunda eğitim almak istediğini belirten üreticilerin eğitim almak istediği kurumlar

	Üretici sayısı	%
Tarım il/ilçe müdürlükleri	23	23,0
Üniversite	30	30,0
Tarımsal araştırma enstitüsü	25	25,0
Koop/Üretici birlikleri ve diğer	22	22,0
Toplam	100	100,0

Anket yapılan üreticilere pamukla ilgili gelişmeleri takip etme durumu sorulduğunda; %72,1'i pamukla ilgili gelişmeleri takip ettiğini, %27,9'u ise takip etmediğini belirtmiştir. Araştırma alanındaki üreticilerin pamukla ilgili bilgi ve yenilikleri; pamuk üreticilerinden ve çevredeki insanlardan (%40,3), ilaç bayilerinden (Ziraat Müh.) (%35,3) aldıklarını belirtmişlerdir (Çizelge 4.17).

Çizelge 4.17. Üreticilerin pamukla ilgili bilgi ve yenilikleri takip ettiği kaynaklar

	Üretici sayısı	%
Tarım il/ilçe müdürlükleri	12	10,1
Üniversite	4	3,4
Tarımsal araştırma enstitüsü	5	4,2
İlaç bayilerinden (Ziraat Müh.)	42	35,3
Pamuk üreticilerinden/çevredeki insanlardan	48	40,3
Danışmanlık şirketlerinden	8	6,7
Toplam	119	100,0

Ankete katılan üreticilerin tamamı desteklemelerden faydalanmaktadır. Araştırma alanında yapılan anketlerde üreticilerin tamamı üretimlerinde sertifikalı tohum, %100,0'ü girdi desteği ve fark ödeme desteği, %11,5'i hayvancılık desteği, %10,9'u İyi Tarım Uygulamaları desteği ve %2,4'ü organik tarım desteği aldığını belirtmiştir (Çizelge 4.18). Tarımsal desteklerle birlikte pamuk üretimi mısır üretimine göre daha karlı bir tarımsal faaliyet olmaya başlamıştır. Fakat pamuk üretiminin mısır üretimine göre daha emek yoğun bir üretim faaliyeti gerektirmesi, üreticinin mısır üretimini tercih etmesine sebep olup, pamuk üretimini azalmaktadır (Candemir ve ark., 2017).

Çizelge 4.18. Tarımsal desteklerden faydalanma durumu (%)

Tarımsal destekler	Evet	Hayır	Toplam
İyi tarım uygulamaları desteği	10,9	89,1	100,0
Organik tarım desteği	2,4	97,6	100,0
Girdi desteği	100,0	0,0	100,0
Fark ödeme desteği	100,0	0,0	100,0
Hayvancılık desteği	11,5	88,5	100,0
Sertifikalı tohum desteği	100,0	0,0	100,0

Şanlıurfa ilindeki pamuk üreticileri tohum, gübre ve tarımsal ilaç gibi girdilerini çok büyük bir kısmını ilaç bayilerinden ve vadeli olarak temin etmektedirler (Çizelge 4.19). Adaloğlu ve ark. (2017), Aydın ili Söke ilçesinde yaptıkları çalışmada; üreticiler sertifikalı tohum çeşitleri pahalı olmasına rağmen tercih ettiklerini ve fark ödeme desteğinden yararlandıklarını tespit etmişlerdir. Sertifikalı tohum desteği yeni çeşitlerin adaptasyonu için önemli olduğunu belirtmişlerdir. Bayraktar ve Akbay (2016), Harran ovasında ki üreticilerin ilaç kullanımı üzerine yaptıkları bir araştırmada; pamuk işletmelerinin %97,6'sı ilaç bayilerinden, %1,54'ü kooperatiflerden ve %0,77'si ilaç bayi-kooperatiflerden tarımsal mücadele ilaçlarını temin etmektedir. Ayrıca araştırma alanındaki işletmeler ilaç bedellerini ödeme şekilleri incelediklerinde; %64,62'si vadeli, %23,85'i peşin-vadeli ve %11,54'ü peşin ödeme yaptıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 4.19. Girdi temin yeri ve satın alma şekli (%)

	Kooperatif			Bayi			Toplam
	Peşin	Vadeli	Toplam	Peşin	Vadeli	Toplam	
Tohum	3,6	1,3	4,9	44,8	50,3	95,1	100,0
Gübre	4,2	3,0	7,2	35,8	57,0	92,8	100,0
İlaç	3,0	1,9	4,9	32,7	62,4	95,1	100,0

Üreticilerin gübre kullanımında fikir edinirken kendilerinin karar verdiklerini (3,36), Ziraat mühendislerine/tarımsal danışmanlara/tarım teşkilatları teknik elemanlarına sorduklarını (3,01) veya nadiren aile büyüklerine sorduklarını (1,78) ifade etmişlerdir (Çizelge 4.20).

Çizelge 4.20. Gübre kullanımında fikir edinme

	1 (%)	2 (%)	3 (%)	4 (%)	5 (%)	Ortalama	Std. sapma	Sıklık kategorisi
Kendim karar veririm	9,7	19,4	21,2	24,2	25,5	3,36	1,31	Ara sıra
Ziraat mühendislerine/ ilaç bayilerine/Tarımsal danışmanlara/Tarım teşkilatları teknik elemanlarına sorarım	11,5	24,8	27,3	23,6	12,7	3,01	1,20	Ara sıra
Diğer çiftçilere sorarım	37,6	37,6	17,0	6,1	1,8	1,97	0,97	Nadiren
Aile büyüklerine sorarım	46,7	35,8	11,5	4,2	1,8	1,78	0,93	Nadiren

1. Hiçbir zaman 2. Nadiren 3. Ara sıra 4. Sıklıkla 5. Her zaman

Anket alanındaki üreticiler ilaçlama ile ilgili bilgileri sıklıkla Ziraat mühendislerine/tarımsal danışmanlara/tarım teşkilatları teknik elemanlarına sorduklarını (3,57), ara sıra kendileri karar verdiklerini (3,20) ifade etmişlerdir. Üreticiler nadiren de olsa diğer çiftçilere (2,00) ve aile büyüklerinden (1,79) fikir edindiklerini belirtmişlerdir (Çizelge 4.21). Bayraktar ve Akbay (2016), Harran ovasında yaptıkları bir çalışmada; yöre halkı ilaçlama yaparken % 46,20'si ilaç bayii ve firmaların önerilerine, %20,00'si ilaç bayileri üzerindeki etikete, %19,20'si kendi deneyimlerinden, %7,70'i tarım teşkilatlarının önerilerine ve %6,90'ı diğer çiftçilerin önerilerine göre fikir edinip ilaçlama yaptıklarını saptamışlardır.

Çizelge 4.21. İlaç kullanımında fikir edinme

	1 (%)	2 (%)	3 (%)	4 (%)	5 (%)	Ortalama	Std. sapma	Sıklık kategorisi
Ziraat mühendislerine/ ilaç bayilerine/ Tarımsal danışmanlara /Tarım teşk. teknik elemanlarına sorarım	6,1	16,4	21,2	27,3	29,1	3,57	1,23	Sıklıkla
Kendim karar veririm	11,5	21,8	22,4	23,6	20,6	3,20	1,30	Ara sıra
Diğer çiftçilere sorarım	35,8	37,6	18,2	7,6	1,2	2,00	0,97	Nadiren
Aile büyüklerine sorarım	44,2	38,8	12,1	3,0	1,8	1,79	0,90	Nadiren

1. Hiçbir zaman 2. Nadiren 3. Ara sıra 4. Sıklıkla 5. Her zaman

Araştırma alanındaki üreticiler tohumlama ile ilgili fikir edinirken sıklıkla kendileri karar verdiklerini (3,41), ara sıra Ziraat mühendislerine/tarımsal danışmanlara/tarım teşkilatları teknik elemanlarına sorduklarını (2,79) ve nadiren aile büyüklerine sorduklarını (1,75) belirtmişlerdir (Çizelge 4.22). Yılmaz ve Gül (2016), yaptıkları araştırmada

işletmelerin %47,87'sinin danışmanlık hizmeti almadıklarını tespit etmişlerdir. Ayhan ve Armağan (2018), Aydın ilinde üreticilerin pamuk tohumu çeşit tercihlerini etkileyen faktörlerin sırasıyla; kalite, verim, fiyat ve dayanıklılık olarak saptamışlardır. Adalıoğlu ve ark. (2017), Aydın ili Söke ilçesinde pamuk üreticileri ile yaptığı anketler sonucu; pamuk üreticilerinin tohum seçimi tercihinde sırasıyla; ziraat mühendisi, tohum bayisi, komşu üreticiler, tüccar, araştırma enstitüleri ve son olaraksa üniversitelerin etkili olduğunu belirlemişlerdir.

Çizelge 4.22. Tohum kullanımında fikir edinme

	1 (%)	2 (%)	3 (%)	4 (%)	5 (%)	Ortalama	Std. sapma	Sıklık kategorisi
Kendim karar veririm	9,7	20,6	16,4	24,8	28,5	3,41	1,34	Sıklıkla
Ziraat mühendislerine/ ilaç bayilerine/ Tarımsal danışmanlara /tarım teşkilatları teknik elemanlarına sorarım	17,0	27,3	26,7	17,6	11,5	2,79	1,24	Ara sıra
Diğer çiftçilere sorarım	41,8	33,3	17,6	4,8	2,4	1,92	1,00	Nadiren
Aile büyüklerine sorarım	50,9	32,1	10,9	2,4	3,6	1,75	0,99	Nadiren

1. Hiçbir zaman 2. Nadiren 3. Ara sıra 4. Sıklıkla 5. Her zaman

Yapılan araştırmaya göre üreticilerin çoğunluğu hasat ettiği pamuğu fabrikalara ve toptancı/tüccara satmaktadırlar (Çizelge 4.23).

Çizelge 4.23. Pazarlama kanalları *

Pazarlama kanalları	Üretici sayısı	%
Fabrikalar	162	98,2
Toptancı/tüccar	106	64,2
Kendim pazarlarım	7	4,2

*:Birden fazla yanıt verilmiştir.

Pazarlama kanalı olarak toptancı/ tüccar tercih eden üreticilerin % 35,2'si, fabrikaları tercih edenlerin %43,8'i ve kendileri pazarlayan üreticilerin ise %37,5'i fiyat açısından memnun olduklarını belirtmişlerdir (Çizelge 4.24).

Çizelge 4.24. Satış fiyatlarından memnun olma durumu (%)

Pazarlama Kanalları	Evet	Hayır	Toplam
Toptancı/tüccar	35,2	64,8	100,0
Fabrikalar	43,8	56,2	100,0
Kendim pazarlarım	37,5	62,5	100,0

Üreticilerin pazarlama kanallarını zamanında ödeme açısından değerlendirmeleri istendiğinde; Pazarlama kanalı olarak toptancı/ tüccar tercih eden üreticilerin %60,2'si, fabrikaları tercih edenlerin %46,7'si ve kendileri pazarlayan üreticilerin ise %87,5'i zamanında ödeme açısından uygun bulduklarını belirtmişlerdir (Çizelge 4.25)

Çizelge 4.25. Pazarlama kanallarını zamanında ödeme açısından değerlendirme (%)

Pazarlama kanalları	Evet	Hayır	Toplam
Toptancı/tüccar	60,2	39,8	100
Fabrikalar	46,7	53,3	100
Kendim pazarlarım	87,5	12,5	100

Araştırma alanındaki üreticilere pamuk üretimini tercih nedenleri sorulduğunda; pamuğun bölgede yaygın yetiştirilmesi (4,38), verilen destekler (4,24), iklim koşullarının pamuk tarımına uygunluğu (4,19), arazilerin makine kullanımına uygunluğu (3,90), sulama imkânları (3,90), aile işgücünü kullanıma elverişliliğinden (3,63) dolayı pamuk üretimini tercih ettiklerine dair faktörlere katılım düzeyinin yüksek olduğu belirtilmiştir.

Belirli bir kesim üretici pamuk üretiminde geçmişten gelen bir tecrübeleri olduğundan kısa sürede içinde pamuğu paraya çevirebildiklerinden (3,48), depolama imkânları olduğundan (3,00), pamuk bitkisini yetiştirmekten zevk aldığından (2,85) ve alışkanlıktan (2,83) dolayı pamuk üretimi yaptıklarını belirtmişlerdir. Üreticilerin bir kısmı da azda olsa; başka ürün yetiştirmeyi bilmediğinden (2,42), herkes yetiştiriyor diye yetiştirdiğinden (2,20) ve ailesi bu ürünü yetiştirmesini tercih ettiğinden (2,13) dolayı pamuk üretimi yaptığını belirtmiştir.

Üreticilerin bir kısmı pamuğun; üretim maliyetinin yüksek olduğunu (3,90), üretim girdileri için finansman sıkıntısı yaşadığını (3,75) ve fiyatın düşük olduğuna (3,67) ilişkin faktörlere oldukça katıldıklarını ifade etmişlerdir. Pamuk üretiminde riskin fazla olduğuna (3,38), pazarlama sorunlarının olduğuna, alternatif ürünün üretim maliyetlerinin pamuğa göre düşük olduğuna (2,43) ve işçi temininde sorun yaşadıklarına (2,94) ilişkin faktörlere

orta derecede katıldıklarını ifade etmişlerdir. Üreticilerin çoğunluğu toprak koşullarının pamuk ürününden başka ürünlere de elverişli olduğunu (2,47) belirtmişlerdir.

Alternatif ürünün pazarlamasının pamuğa göre daha kolay olduğuna (2,43) ve alternatif ürünlerin karlılığının pamuğa göre yüksek olduğuna (2,16) ilişkin önermelere çok az katılmaktadır.

Çizelge 4.26. Pamuk üretiminde etkili olan faktörlere ilişkin katılma düzeyi (%)

	Kesinlikle Katılmıyorum	Biraz katılıyorum	Orta derecede	Büyük ölçüde katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Ortalama	Std. sapma	Katılma derecesi
Bölgede yaygın olarak üretilir	3,0	4,2	9,1	18,2	65,5	4,38	1,02	Oldukça katılıyorum
Verilen desteklerden dolayı pamuk üretiyorum	3,6	10,9	7,9	12,7	64,8	4,24	1,20	Oldukça katılıyorum
İklim koşulları pamuk tarımına uygundur	4,8	4,2	11,5	25,5	53,9	4,19	1,10	Oldukça katılıyorum
Arazimizin yapısı pamuk tarımına uygundur	2,4	6,1	20,6	20,0	50,9	4,10	1,08	Oldukça katılıyorum
Üretim maliyeti yüksektir	6,1	7,9	24,2	13,3	48,5	3,90	1,26	Oldukça katılıyorum
Makine kullanımına uygundur	5,5	15,2	11,5	19,4	48,5	3,90	1,30	Oldukça katılıyorum
Sulama imkânları pamuk tarımına uygundur	10,3	7,3	13,9	18,8	49,7	3,90	1,36	Oldukça katılıyorum
Üretim girdileri için finansman sıkıntısı yaşıyorum	3,6	15,8	20,6	21,2	38,8	3,75	1,22	Oldukça katılıyorum
Fiyatı düşüktür	10,3	13,9	17,6	13,9	44,2	3,67	1,41	Oldukça katılıyorum
Aile işgücünü kullanmaya elverişlidir	7,9	16,4	21,2	13,9	40,6	3,63	1,36	Oldukça katılıyorum
Pamuk üretiminde geçmişten gelen tecrübem var	13,3	10,9	23,0	19,4	33,3	3,48	1,39	Orta derecede katılıyorum
Pamuk üretiminde risk fazladır	12,7	12,7	30,9	10,9	32,7	3,38	1,38	Orta derecede katılıyorum
Pazarlama sorunları vardır	18,2	10,3	24,8	17,6	29,1	3,29	1,44	Orta derecede katılıyorum
Kısa süre içinde pamuğu paraya çevirebiliyorum	10,9	21,8	24,8	12,7	29,7	3,28	1,37	Orta derecede katılıyorum
Depolama imkânı vardır	25,5	13,3	21,8	14,5	24,8	3,00	1,51	Orta derecede katılıyorum
Alternatif ürünün üretim maliyetleri pamuğa göre düşüktür	21,8	19,4	24,2	7,3	27,3	2,98	1,49	Orta derecede katılıyorum
İşçi temininde sorun yaşanmaktadır	29,7	10,0	12,1	11,5	29,7	2,94	1,63	Orta derecede katılıyorum
Bu ürünü yetiştirmekten zevk alıyorum	26,1	14,5	25,5	15,8	18,2	2,85	1,43	Orta derecede katılıyorum
Alışkanlıktan dolayı pamuk üretimi yapıyorum	28,5	19,4	16,4	11,5	24,2	2,83	1,55	Orta derecede katılıyorum
Toprak koşulları pamuk ürününden başka ürüne elverişli değildir	35,8	21,8	18,8	6,1	17,6	2,47	1,46	Az katılıyorum
Alternatif ürünün pazarlaması pamuğa göre daha kolaydır	37,6	18,8	20,9	9,1	13,9	2,43	1,42	Az katılıyorum
Başka ürün yetiştirmeyi bilmiyorum	48,5	12,1	10,9	5,5	23,0	2,42	1,64	Az katılıyorum
Herkes yetiştiriyor diye yetiştiriyorum	47,3	20,0	12,1	6,7	13,9	2,20	1,44	Az katılıyorum
Alternatif ürünlerin kârlılığı pamuğa göre yüksektir	49,1	17,0	15,8	4,8	13,3	2,16	1,42	Az katılıyorum
Ailem bu ürünü üretmemi tercih ediyor	48,5	21,8	9,7	7,9	12,1	2,13	1,40	Az katılıyorum
Suriyeli işçiler pamuk üretimimizi kolaylaştırıyor	55,8	17,0	12,7	5,5	9,1	1,95	1,31	Az katılıyorum

4.5. Pamuk Üretiminde Fiziki Üretim Girdileri, Üretim Masrafları ve Karlılık Durumu

Pamuk üretim maliyetini belirlemek amacıyla oluşturulan Çizelge 4.27; pamuk üretiminde yapılan işlemler, kullanılan ekipmanlar, işgücü, çeki gücü, materyal ve masraflar toplamını göstermektedir.

Değişken masrafları toplamının 946,03 TL/da, sabit masrafları toplamı 353,08TL/da ve üretim masrafları genel toplamının 1299,11 TL/da olduğu belirlenmiştir. Pamuk üretiminde ürün ortalama 2,12 TL/kg'a satılırken, ürün birim maliyeti 2,42 TL/kg'dır. Üretimde elde edilen verim ortalama 535,72 kg/da ve ürünün satışından elde edilen gelir 1608,31 TL'dir.

Üretim masrafları toplamının %72,82'sini değişken masraflar, %27,18'sini sabit masraflar oluşturmuştur. Kahramanmaraş ilinde mısır ve pamuk üretimi üzerine yapılan bir çalışmada; pamuk üretiminde üretim masraflarının %70,1'ini değişken masraflardan, %29,9'unu sabit masraflar oluştuğunu saptamışlardır (Candemir ve ark.,2017). Çukurova bölgesinde yapılan bir araştırmada pamuk işletmelerinin üretim masraflarının %70,82'si değişken masraflar, %29,18'i sabit masraflardan meydana geldiği tespit edilmiştir (Alemdar ve ark., 2014)

Toprak hazırlığı kırma makinası ile ekim-aralık ayları arasında yapılan kırma işlemini, aralık ayında pullukla kullanarak yapılan I. sürüm, Aralık ayında dip kazan kullanarak yapılan II. sürüm, Şubat-Nisan aylarında kültivatör ile yapılan III. sürümü ve Mart- Nisan aylarında tapan ile yapılan tesviye işlemlerini kapsamaktadır. 1 dekar pamuk üretimi için ortalama 73,92 TL toprak hazırlama masrafı yapılmış ve bu masrafların üretim masrafları içindeki oranı %5,69 olarak tespit edilmiştir. Toprak hazırlığı masraflarının değişken masraflar içerisindeki oranı ise %7,81'dir.

Tohum ekimi 10 mart tarihinde başlayıp mayıs başında son bulmaktadır. 1 dekar için kullanılan tohum miktarı 2-3 kg arasında değişmektedir. Çukurova bölgesinde başlıca tarla ürünlerinin üretim maliyetleri ve pazarlama yapıları üzerine yapılan bir çalışmada işletmelerin 1 dekara pamuk üretimi için kullanılan tohumluk ortalama 2,64 kg olarak tespit edilmiştir (Alemdar ve ark., 2014). Ekim sırasında mibzer kullanılıp, bir üretim döneminde 1 dekar pamuk üretimi için ortalama 91,03 TL tohum ve ekim masrafı yapılmış ve bu masrafın üretim masrafları içindeki payı %7,01 olarak hesaplanmıştır. Tohum ve ekim masraflarının değişken masraflar içindeki oranı ise %9,62'dir.

Çapalama işlemi mayıs-haziran aylarında makine ya da elle yapılmaktadır. Tüm üreticiler seyreltme ve çapalama işlemlerini birleştirip elle çapa yapmaktadırlar. Devamında eğer arazi engebeli ise makine kullanımı çapalamayı zorlaştıracığından genellikle elle çapa tercih edilir. Üreticiler bir pamuk üretim süreci içinde ortalama 2,53 kez makine çapası, ortalama 1,23 kez elle çapa yapmaktadırlar. 1 dekar pamuk üretimi için ortalama 141,83 TL çapalama masrafı yapılmış ve bu masrafın üretim masrafları içindeki payı %10,92 olarak hesaplanmıştır. Çapalama masraflarının değişken masraflar içindeki oranı ise %14,99'dur.

10 Mart tarihinde başlayıp mayıs başında sonlanan gübreleme işleminde, gübre makinası kullanılmaktadır. Bir üretim döneminde 1 dekar pamuk üretimi için ortalama 170,62 TL gübreleme masrafı, ortalama 2,44 kez gübreleme işlemi yapılmaktadır. Pamuk üretiminde gübreleme işleminde; üre ve %26 amonyum nitrat üst gübre, DAP, 20.20.20+Zn+SO₃, kompoze(20.20.0) ve kompoze(15.15.15) taban gübre, organik mineral gübre ise çeşidine göre taban ve üst gübre olarak kullanılmaktadır. Pamuk üretiminde 22,26kg üre, 12,86kg DAP, 7,47 kg 20.20.20+Zn+SO₃, 12,89kg %26 amonyum nitrat, 15,38kg kompoze(20.20.0), 5,27kg kompoze(15.15.15) ve 32,10lt organik mineral gübre kullandıklarını belirtmişlerdir. Bu masrafın üretim masrafları içindeki payı %13,13 olarak hesaplanmıştır. Gübre ve gübreleme masraflarının değişken masraflar içindeki oranı ise %18,04'dır. Aykut ve ark.(1995), Çukurova bölgesinde kimyasal gübrelerin ekonomik analizi üzerine yapılan bir araştırmada; 1 dekara da elde edilen üretim değeri içindeki gübreleme masrafı %5,95, toplam değişken masraflar içindeki gübreleme masrafı ise %10,37 olarak belirlemişlerdir. Kahramanmaraş ilinde mısır ve pamuk üretimi üzerine yapılan bir çalışmada; pamuk üretiminde gübreleme masrafının değişken masraflar içindeki payı %14,8 olarak hesaplanmıştır (Candemir ve ark.,2017).

İlaçlama işlemi mayıs- ağustos ayları arasında 4 aylık bir süreci kapsamaktadır. Üretici bir üretim süreci boyunca ortalama 4,95 defa volder kullanarak ilaçlama yapmaktadır. Aşağı Seyhan Ovasında pamuk üretimi yapan işletmelerde yapılan benzer bir çalışmada bir üretim dönemi boyunca 6,6 kez ilaçlama yapıldığını ve en az 4 kez en fazla 9 kez ilaçlama yapıldığını belirtmişlerdir (Akbay ve Yurdakul, 1993). Çukurova bölgesinde başlıca tarla ürünlerinin üretimi üzerine yapılan bir çalışmada, pamuk üretiminde genel olarak işletmelerde 4-5 defa ilaçlama yapıldığını saptamışlardır (Alemdar ve ark., 2014).

Araştırma bölgesinde 1 dekar pamuk üretimi için ortalama 64,81 TL ilaçlama masrafı yapılmış, bu masrafın üretim masrafları içindeki payı %4,99 olarak hesaplanmıştır. İlaçlama masraflarının değişken masraflar içindeki oranı ise %6,85 olarak tespit edilmiştir. Akbay ve Yurdakul (1993) , Aşağı Seyhan ovasında pamuk üretimi yapan işletmelerde yaptıkları araştırmada; tarımsal savaş ilaçlarının kullanılması gereken dozdan fazla kullanıldığı ve en fazla kullanılan ilaç dikkate alındığında %13,2 oranında fazla ilaç kullanımı belirlenmiştir. Ayrıca Çukurova bölgesinde yapılan bir başka araştırmada ilaçlama masraflarının değişken masraflar içindeki oranı ise %9,76 olarak tespit edilmiştir (Alemdar ve ark., 2014).

Sulama işlemi mayıs- ağustos ayları arasında yapılmaktadır. Üretici bir üretim süreci boyunca ortalama 8,45 kez sulama yapmaktadır. Üretimin başında salma sulama tercih edilirken, üretimin sonlarına yakın yağmurlama sulama tercih edilmektedir. 1 dekar pamuk üretimi için ortalama 149,09 TL sulama masrafı yapıldığı hesaplanmıştır. Bu masrafın üretim masrafları içindeki payı %11,48 olarak belirlenmiştir. Sulama masraflarının değişken masraflar içindeki oranı ise %15,76 olarak tespit edilmiştir. Şanlıurfa ilinde anket yapılan ilçeler yapısal olarak ele alındığında; Bozova, Suruç, Haliliye, Eyübiye ve Harran ilçesinde sulama kanalları ile sulama yapılırken, Viranşehir ilçesinde kuyu suyu ile sulama yapılmaktadır. Ayrıca her ilçe engebe açısından farklılık gösterdiğinden makine kullanımı her ilçede aynı değildir. Pamuk verimini etkileyen bu faktörler her ilçede verimi farklılaştırmaktadır.

Hasat işlemi genellikle Ekim- Kasım aylarını kapsamakta, fakat hava şartlarına bağlı olarak aralık ayına kadar devam etme ihtimalide vardır. Hasat işlemi elle veya hasat makinası ile her iki şekilde de yapılmaktadır. Makinalı hasatta fazla pamuğun tarlada kalması durumunda elle hasatta yapılmaktadır. Bir dekar pamuk üretimi için ortalama 231,63TL hasat masrafı yapılmış ve bu masrafın üretim masrafları içindeki payı %17,83 olarak hesaplanıp üretim masraflarının en yüksek kalemini oluşturmaktadır. Hasat masraflarının değişken masraflar içindeki oranı ise %24,49'dur. Taşıma işlemi pamuğu hasat sonrası satın alan toptancı ve çırçır fabrikaları tarafından yapılmaktadır.

Üretim masraflarının %17,83'ünü hasat masrafı, %13,13'ünü gübreleme masrafı, %11,48'ini sulama masrafı, %10,92'sini çapalama masrafı, %7,01'ini ekim masrafı, %5,69'unu toprak hazırlığı masrafı, %4,99'unu ilaçlama masrafı, %1,78'ini döner sermaye faizi oranı, %25,02'sini arazi kirası ve %2,16'sını genel idari gelirleri oluşturmaktadır. Çukurova bölgesinde yapılan benzer bir araştırmada üretim masraflarının

%0,87'sini döner sermaye faiz oranı, %29,18'ini arazi kirası ve %2,6'mı genel idari gelirlerinin oluşturduğunu tespit etmişlerdir (Alemdar ve ark., 2014).

Çizelge 4.27. Pamuk fiziki üretim girdileri, üretim masrafları ve karlılık durumu

Maliyet (TL/da)*	Ortalama	%
1-Toprak Hazırlığı	73,9212	5,69
2- Ekim Masrafları	91,0394	7,01
3- Çapalama Masrafları	141,8364	10,92
4- Gübreleme Masrafları	170,6248	13,13
5- İlaçlama Masrafları	64,8152	4,99
6- Sulama Masrafları	149,0909	11,48
7- Hasat Masrafları	231,6364	17,83
8- Döner sermaye faiz oranı (1+2+ ... 10)*(0,025)	23,07	1,78
A-DEĞİŞKEN MASRAFLAR TOPLAMI	946,03	72,82
9- Genel İdare Giderleri(A*0,03)	28,08	2,16
10- Arazi Kirası	325,00	25,02
B-SABİT MASRAFLAR TOPLAMI	353,08	27,18
C- ÜRETİM MASRAFLARI TOPLAMI	1299,11	100,00
11- Verim	535,72	
12- Satış Fiyatı	2,12	
13-Tarımsal Desteklemeler	472,58	
13- GSÜD	1608,31	
14- Satış Fiyatı+Destekler	3,00	
15- Birim Maliyet	2,42	

*:İşçilik masrafları dâhil edilmiştir.

Çalışma alanındaki işletmelerde pamuk üretiminin karlılık durumu Çizelge 4.28'de ele alınmıştır. İncelenen işletmelerde ortalama pamuk verimi 535,72 kg/da olarak elde edilmiştir. Bu değer 2017 yılı Türkiye ortalaması olan 489 kg/da verim değerinden yaklaşık 47 kg daha yüksek çıkmıştır. Bu fark yapılan Bağımlı Örneklem t-testine göre istatistiki olarak önemli bulunmuştur (P<0,01). İncelenen işletmede, 1 kg pamuk maliyeti 2,42 TL olarak hesaplanmıştır. Pamuğun ortalama satış fiyatı 2,12 TL/kg'dır. Destek dahil pamuğun ortalama satış fiyatı 3,00 TL/kg'dır. Dekara düşen gayrisafi üretim değeri 1608,31 TL/da ve brüt kar 702,28 TL'dir. Brüt karın gayrisafi üretim değeri içindeki payı %43,66 olarak hesaplanmıştır. Araştırma alanında ki pamuk işletmelerinde dekara net kar 309,20 TL'dir. Net karın gayrisafi üretim değeri içindeki payı %19,23'tür.

Çizelge 4.28. Pamuk üretiminin karlılık durumu

	Değer
Verim (Kg/Da)	535,72
Satış fiyatı (TL/kg)	2,12
GSÜD (TL/da)	1608,31
Değişken masraflar (TL/da)	946,03
Üretim masrafları (TL/da)	1299,11
Üretim masrafı (TL/kg)	2,42
Brüt kar (TL/da)	702,28
Net kar (TL/da)	309,20
Nispi kar	1,24

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Şanlıurfa ilinde pamuk üretimi ve pazarlama sorunu ele alınan bu çalışma; Şanlıurfa ilinde Bozova, Harran, Suruç, Viranşehir, Haliliye ve Eyyübiyye ilçelerinde pamuk üretimi yapan 165 üretici ile yapılan anket çalışması sonucu elde edilen verileri kapsamaktadır. Pamuk üretim maliyetinin belirlenmesi, pamuk üretimini etkileyen faktörler, pamuk üretim aşamasında yaşanan sorunlar ve pazarlama sorunlarının belirlenmesi çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Ankete katılan pamuk üreticilerinin sosyo-demografik özellikleri incelendiğinde, bireylerin çoğunluğunu %91,5 oranında erkekler oluşturmaktadır. Üreticilerin çoğu evli, yaş ortalamaları 47,46 yıldır. Üreticilerin eğitim seviyelerine bakıldığında %63,6'sı 5 yıl ve daha az süre eğitim almış bireylerden oluştuğu tespit edilmiştir. Bu durum üreticilerin eğitim seviyelerinin düşük olduğunu göstermektedir. Ayrıca alınan eğitim süresi ortalama 5,8 yıl olarak hesaplanmıştır. Eğitim seviyelerinin düşüklüğü üreticilerin ilgilendikleri üretim dalı ile ilgili eğitim almalarını, yenilikleri ve değişen teknolojiyi takip etmelerini, üretim yaptığı ürünle ilgili araştırma yapmasını, gerekli kurumlarla iletişim kurup bilgi edinmesini, bu üretimle ilgili eksikliklerini fark etmesini ve çözüm bulmasını engellemektedir. Bu yüzden Tarım İl/İlçe Müdürlükleri, Araştırma Enstitüleri ve üniversitelerin Ziraat Fakültelerinin bu bölgede ki pamuk üreticilerine ulaşip üretimin her aşamasında bilgilendirmesi ve yönlendirmeleri şarttır.

Üreticilerin aileleri ile ilgili bilgiler incelendiğinde, hane halkı sayısının ortalamasının 7 kişi, ailede tarımla uğraşan kişi sayısı ortalama 4,58'dir. Bu bulgu aile halkının çoğunluğunun tarımla uğraştığını göstermektedir. Bu çoğunluk içinde çocuk işçilerde bulunmaktadır. Pamuk üretimi tüm ailenin üretimi ile ilgilendiği babadan oğula aktarılan bir üretim dalıdır. Pamuk üretimi ile ilgili uygulanacak politikaların; ailenin refah seviyesini yükseltecek şekilde oluşturulması, pamuk üretimini artıracaktır.

Pamuk üretimi araştırma alanında önemli bir gelir kaynağıdır. Pamuk üreticilerinin üretim aşamasında karşılaştıkları en büyük sorun girdi fiyatlarını yüksekliği iken, pazarlama aşamasında karşılaştıkları en önemli problemler; üreticilerin ürettiği pamuğu ucuza satmaları, kar oranını düşük olması, kooperatifleşmenin yetersizliği vb. problemlerdir. Anket yapılan üreticilerin %90,3'ünün kooperatife üye olmaması, pamuk üretimindeki örgütlenme eksikliği ve girdi fiyatlarının yüksekliği pazarlama sorununu beraberinde getirmektedir. Şanlıurfa Türkiye'de pamuk üretiminde en yüksek üretime

sahip bölge olmasına rağmen kooperatifleşmenin çok düşük seviyede olması karşılaşılan en önemli sorunlardandır. Bu durum üreticilerin birbirleri ile olan iletişim eksikliğini ortaya koymaktadır. Üreticilerin girdi fiyatlarını düşürmek ve örgütlenmesini artırmak için; üreticileri kooperatiflere üye olmaya teşvik etmek ve etkin çalışmasını sağlamak büyük önem taşımaktadır. Kooperatifleşme pazarlama yapısını güçlendirip, üretimi daha istikrarlı hale gelmesini sağlayacak ve üreticilerin üretimdeki etkinliği de artıracaktır. Ayrıca kooperatifleşme üreticilerin dayanışma gücünü artıracak ve beraber hareket etme yeteneği kazandıracaktır.

Pamuk üretimi yapan üreticilerin yaklaşık yarısı hayvancılıkla ilgilenip, hayvancılık yapan üreticilerin çoğu kendi öz tüketim için hayvancılık yaptıklarını belirtmişlerdir. Araştırma alanında bitkisel üretim daha çok tercih edilmektedir.

Çalışma alanındaki işletmelerin ortalama arazi genişliğinin büyük kısmını sulanan mülk arazisi oluşturmaktadır. Arazilerin sulanabilir olması pamuk üretiminin tercih edilmesinde önemli bir faktördür.

Üreticilerin tamamı sertifikalı tohum kullanmaktadır. Sertifikalı tohum kullananların üreticilerin tamamı fark ödemesi desteğinden faydalanmaktadır. Anket yapılan pamuk üreticileri tohum seçiminde özellikle tohumun veriminin yüksek olmasına, çeşidine, sertifikalı tohum olmasına, kaliteli olmasına önem verdiklerini belirtmişlerdir. Bu sonuç üreticinin tohum seçimi konusunda dikkatli olduğunu göstermektedir.

Çalışma alanındaki üreticilerinin çoğu yabancı ota mücadele için kimyasal ve mekanik yolla yabancı ot mücadelesini tercih ettiğini belirtmişlerdir. Üreticilerin en çok karşılaştıkları hastalık ve zararlılar; yabancı ot, yeşil kurt, beyazsinek, yaprak bitidir. Üreticilerin çoğunluğu bu hastalık ve zararlılardan dolayı 5-10 kez ilaçlama yaptıklarını belirtmiştir. Ayrıca üreticilerin büyük kısmı ilaçlama sırasında prospektüste belirtilen doz miktarına dikkat ettiklerini ifade etmişlerdir. İncelenen çalışma alanındaki üreticiler; tarımsal ilaç kullanma konusunda ilaç bayilerinden bilgi aldıklarını belirtmişlerdir. Üretimde en önemli girdi kısmını oluşturan gübrelemede üretici en çok kimyasal gübre kullanmaktadır. Kimyasal gübre kullanımı üreticinin girdi masrafını artırmaktadır. Çalışma alanında elde edilen bulgulara göre; kimyasal gübre ve kimyasal ilaç kullanımı çok fazla miktardadır. Bu durum hastalık ve zararlıların yoğun olduğu bir bölge olduğunu veya bilinçsiz ve yanlış ilaç kullanımının yoğun olduğunu göstermektedir. Sürdürülebilir tarım için kimyasal ilaç ve gübrelerin bayilerce kontrollü satışı dikkat edilmesi gereken önemli

bir konudur. Bu konuda Tarım İl/İlçe Müdürlükleri buna kısıtlama getirmeli ve gerekli denetimleri yapmalıdır. Hastalık ve zararlı mücadelesi, tarımsal ilaç kullanımı, sulama yöntemleri vb. konularda eğitim verilmelidir. Eğitim yayın çalışmalarından olan teknik gezi ve tarla günleri düzenlenebilir. Kimyasal ilaç ve kimyasal gübre kullanımı azaltılarak sürdürülebilir tarım sağlamalı ve çevreye en az düzeyde zarar verecek şekilde üretim yöntemleri uygulanmalı ve bu konularda gerekli eğitimler verilmelidir. Pamukla ilgili yeni teknik ve yenilikleri benimsetmek zor ve uzun bir süreç gerektirmektedir. Bu eğitim süreci uzun tutulup kurumlarca desteklenmelidir.

Şanlıurfa ilinde pamuk üretimi yapan üreticilerin çoğu salma sulama ve yağmurlama sulama yaparak sulama işlemini gerçekleştirmektedir. Bu sulama tekniklerini kullanmasında arazinin engebe durumunun azlığı ve arazilerin büyük ölçekli olması kısmen etkilidir. Üreticilerin çoğunluğu damla sulama sisteminin kurulumunun arazi büyüklüğünden dolayı maliyetli olduğunu ve çapa işlemlerini zorlaştırdığı için tercih etmediklerini belirtmişlerdir. Üreticiler 15 günde bir sulama yaptıklarını belirtmiştir. Üretici bir pamuk üretimi süresince ortalama 8,45 kez sulama yapmaktadır. Salma sulama ve yağmurlama sulama kontrolsüz şekilde ve uzun süre yapıldığı için sulama maliyeti çok fazladır. Yeterli ve kontrollü bir şekilde sulama yapılırsa bu maliyet azaltılabilir. Su kaynaklarının sürdürülebilirliğini sağlamakta gelecekte yapılacak üretim için önem taşımaktadır. Bu kontrolsüz su israfı için gerekli kurumlar uyarıda bulunmalıdır. Bu konuda çiftçiye kontrollü ve yeterli sulama davranışını kazandırmak için eğitim ve yayım yolu tercih edilebilir.

Ankete katılan pamuk üreticilerinin büyük kısmı pamuk üretimi tekniği konusunda üniversite, araştırma enstitüleri ve Tarım il/ilçe müdürlüğünden eğitim almak istediklerini belirtmişlerdir. Üreticilerin çoğunluğu pamuk üreticilerinden ve çevredeki insanlardan, ilaç bayilerinden (Ziraat Müh.) pamukla ilgili bilgi ve yenilikleri takip ettiğini ifade etmiştir.

Ankete katılan üreticilerin tamamı desteklemelerden faydalanmaktadır. Üreticileri tohum, gübre ve tarımsal ilaç gibi girdilerini çok büyük bir kısmını ilaç bayilerinde ve vadeli olarak temin ettiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca üreticilerin gübre, ilaç ve tohum kullanımında ara sıra kendileri karar verdiğini, ara sıra Ziraat mühendislerine/tarımsal danışmanlara/tarım teşkilatları teknik elemanlarından fikir edindiklerini belirtmişlerdir.

Yapılan anketlere göre üreticilerin çoğunluğu hasat ettiği pamuğu fabrikalara toptancı/tüccarlara satmaktadır. Pazarlama kanallarını kendi pazarlamalarını ve

toptancı/tüccarlara pazarlamalarını zamanında ödeme açısından memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Fakat Üreticilerin yarısından fazlası pazarlama kanallarından fiyat açısından memnun olmadıklarını belirtmişlerdir. Fakat üretici, çırçır fabrikaları ve tekstil sanayicisi arasında iletişim ve işbirliği yetersizliği bulunmaktadır. Bu durum pazarlama sorunu oluşturmaktadır. Kooperatifler etkinleştirilmeli ve üretici kooperatif hakkında daha bilinçli olması için gerekli kurumlarca eğitim verilmelidir.

Maliyet analizi sonuçlarına göre; değişken masraflardaki en yüksek maliyet oranını sırasıyla hasat masrafı, gübreleme masrafı ve sulama masrafı oluşturmaktadır. Sabit masraflardaki en yüksek maliyet oranını ise sırasıyla arazi kirası, hasat masrafı ve gübreleme masrafı oluşturmaktadır. Çalışma alanında anket yapılan üreticilerin tarımsal desteklemelerle beraber kara geçtiği belirlenmiştir. Tarımsal desteklemeler pamuk üreticisini üretime teşvik etmekle beraber üreticinin zarara uğramasını engellemektedir. Bu bağlamda teşvik programları ne kadar artarsa pamuk üretici sayısında o kadar artacağını göstermektedir. Bu durum üretim miktarını artıracaktır ve üreticinin bu ürünü üretmede istekliliğini artıracığı tahmin edilmektedir.

Çalışma alanında 165 pamuk işletmesi ile yapılan ankette; üreticiler desteklemelerden faydalanmadığında işletmelerin %25'i zarar ederken, desteklemelerden faydalandığında ise işletmelerin sadece %4'ünün zarara uğradığı tespit edilmiştir. Bu sonuç verilen desteklemelerin önemini ortaya koymaktadır. Ayrıca zarara uğrayan işletmelerin küçük ölçekli, makine kullanımına elverişli olmayan, işgücü yoğun üretime dayanan, işletmeler olduğu belirlenmiştir. Bununla beraber sırayla hasat, çapalama, gübreleme ve sulama masraflarının diğer işletmelerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Hasat aşamasında üretici erken hasat ve geç hasattan dolayı problemler yaşamaktadır ve bu durum zaman kaybı, verim kaybı ve pamukta kalite düşüklüğüne sebep olmaktadır. Bu yüzden zamanında hasat yapılmalıdır. Üreticilere bilinçli hasat, kaliteyi koruma, hasat sonrası depolama gibi konularda eğitim verilmelidir. Verilecek eğitimler pamuk üretiminde bilinçli üretici sayısını artıracaktır. Ayrıca hasat makinelerinin yetersizliği de hasat zamanını geciktirici etmenler arasındadır. Hasat makinalarının sayısını artırıcı politikalar; araştırma alanındaki istihdam sorununa kısmet çözüm olacaktır. Üretici pamuk üretiminde hasattan dolayı ürün kaybı önlenmiş olacaktır.

Pamuk stratejik bir öneme sahip olduğu için ve Türkiye pamukta dışa bağımlı durumda olduğu için pamuk üretimi ile ilgili ulusal politikalar oluşturulmalıdır.

Şanlıurfa bölgesindeki pamuk lif kalitesi düşüktür. Pamuk ürününün kalitesi pazarlamayı olumlu yönde etkileyen bir etmendir. Bu yüzden gerekli kurumlarca pamuk kalite sağlama ve koruma ile ilgili tarımsal eğitim, yayım ve danışmanlık hizmetleri daha sık ve sürekli tekrarlanmalıdır. Orman ve Tarım Bakanlığı tarafından kaliteyi artırıcı ekonomik ve teknik çalışmalar düzenlenmelidir.

Son yıllarda gübre ve akaryakıt fiyatlarının artması üretim maliyetinde artışa sebep olmaktadır. Girdi fiyatları artığından dolayı üretici karını azaltmaktadır ve bir yıl sonraki üretimi etkilemektedir. Türkiye girdi olarak dışa bağımlı olduğu için üretim maliyeti oldukça yüksektir. Bu durum pamuk işletmeleri dışında, tekstil ve hazır giyim sektörlerini de olumsuz etkilemektedir. Bu sorunu çözmek için maliyeti azaltıcı uygulamalar, üretimi artırıcı politikalar konulmalı, teknik-ekonomik çalışmalar yapılmalı ve gerekli tedbirler alınmalıdır.

KAYNAKLAR

- Adalıoğlu, H. A., Akkuş, İ.C., Abay, C., Örmeci Kart, M.Ç., 2017. Aydın ili Söke ilçesinde pamuk üreticilerinin tohum tercihlerini etkileyen faktörler. Anadolu Tarım Bilim. Dergisi, 32(2): 189-196.
- Akbay, C. ve Yurdakul, O., 1993. Aşağı Seyhan Ovası'nda Tarımsal Savaş İlaçlarının Kullanımı ve Ekonomik Analizi, Ç.Ü.Z.F. Dergisi, 8(2): 15-30.
- Aktürk, D., Kırall, T., 2002, Veri Zarflama Yöntemi ile Tarım İşletmelerinde Pamuk Üretim Faaliyetinin Etkinliğinin Ölçülmesi Tarım Bilimleri Dergisi, 8(3): 197-203.
- Aydoğdu, M.H., Karlı, Bahri., 2016. Su Yetmezliğinde Tarımsal Sulamalarda Ödeme İstekliliğine Etki Eden Faktörlerin Analizi: GAP-Harran Ovası Örnekleme, XII. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 1:309, Isparta.
- Albayrak, H., 2014. Aydın Merkez İlçesi Pamuk Üretiminde Yetiştirme Koşullarının Verim, Lif ve Tohum Özellikleri Üzerine Etkisi, Adnan Menderes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Aydın.
- Alemdar, T., Seçer, A., Demirdöğen, A., Öztornacı, B., Aykanat, S., 2014. Çukurova Bölgesinde Başlıca Tarla Ürünlerinin Üretim Maliyetleri ve Pazarlama Yapıları. Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü, TEPGE, Ankara.
- Anonim, 2010, Diyarbakır ve Şanlıurfa İllerinde Pamuk Sektörü Envanterinin Hazırlanması Projesi, T.C. Kalkınma Bakanlığı, Ankara.
- Anonim, 2018, T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü 2017 Yılı Pamuk Raporu Mart 2018, Ankara.
- Anonim, Mayıs 2017, Türkiye Kooperatifçilik Raporu 2016, T.C Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Ankara.
- Ayhan, C., Armağan, G., 2018. Pamuk Ücretlerinin Çeşit Tercihini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesinde Konjont Analiz Uygulaması: Aydın İl Örneği, Tarım Ekonomisi Dergisi, 24(2): 225-231.
- Bahadır, B., 2006. Çukurova Bölgesinde ve Ulusal Bazda Pamuk Üretiminin Rekabet Edebilirliği: Politika Analiz Matrisi (PAM) Yaklaşımı, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Adana.

- Bozkurt, M., Aybek, A., 2016. Şanlıurfa İli Harran Ovasının Tarımsal Yapı ve Mekanizasyon Özellikleri KSÜ Doğa Bil. Dergisi, 19(3): 319-331.
- Bayraktar, M.S., Akbay, C., 2016. Harran Ovasındaki Çiftçilerin Tarımsal İlaç Kullanımı Konusundaki Bilgi, Tutum ve Davranışları, XII. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 2: 12-19, Isparta.
- Candemir, S., Kızılaslan, N., Kızılaslan, H., Uysal, O., Aydoğan, M., 2017. Kahramanmaraş İlinde Dane Mısır ve Pamuk Üretiminde Girdi Gereksinimi ve Karlılıkları Açısından Karşılaştırmalı Analizi, Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi 4(1): 1-8.
- Cankurt, M., Konak, K., 2004. ADÜ Ziraat Fakültesi Uygulama Çiftliğinde Tarla Bitkileri Şubesi Üretim Planlaması, ADÜ Ziraat Fakültesi Dergisi; 1(2) : 51-56.
- Cevheri, C.İ., Büyükkılıç, M.Ç., Cevheri, C., 2009. Şanlıurfa'da (Harran Ovası) Üretilen Pamukların Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri Konusunda Bir Çalışma, Türkiye VIII. Tarla Bitkileri Kongresi, Hatay.
- Çelik, Y., Bayramoğlu, Z., 2007. Şanlıurfa İli Harran Ovasında Pamuk Üretiminin Fonksiyonel Analizi. Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi 21 (41): 42-50, Şanlıurfa.
- Çiçek, R., Bashimov, G., 2016. Orta Asya'nın Pamuk Ticaretindeki karşılaştırmalı Üstünlüğünün Belirlenmesi. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 12(8):1-14.
- FAO, 2018. Pamuk Üretimi, <http://www.fao.org/faostat/en/#compare> (Erişim tarihi: 20.06.2019).
- Eralp, Ö., Cankurt, M., Çobanoğlu, F., Özden, A., 2016. Ege Bölgesinde Pamuk Ekim Alanındaki Daralma Ve Nedenleri Üzerine Bir Analiz, XII. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 1:139, Isparta.
- Gençer, O., Özüdoğru, T., Kaynak, M., A., Yılmaz, A., Ören, N., 2005. Türkiye'de Pamuk Üretimi ve Sorunları, Çukurova Üniversitesi Pamuk Araştırma ve Uygulama Merkezi, Adana.
- Gençsoylu, İ., Başpınar, H., 2004. Büyük Menderes Havzası Pamuk Ekim Alanlarında Üreticilerin Zararlılara Karşı Yaptıkları Kimyasal Mücadele Uygulamalarının Genel Değerlendirmesi, ADÜ Ziraat Fakültesi Dergisi, 1(1) : 7-11.

- Gül, A., Şahin, K., Akbay, C., Direk, M., 1995. Çukurova Bölgesinde Kimyasal Gübrelerin Ekonomik Analizi, Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 10, (2):105-118.
- Güleri, İ.E., Sağlam, C., 1997. Harran Ovasında Sulu Koşullarda Pamuk Yetiştiriciliği Yapan İşletmelerde Uygulanan Bazı Bakım İşlemlerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma , Atatürk Üniversitesi. Ziraat Fakültesi Dergisi 28(2)
- Güneş, E., 1993. Çukurova’da Pamuk Üretimi, Üretim Maliyeti, Fiyat Oluşumu ve Pazarlaması Üzerine Bir Araştırma, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Işgın, T., Bilgiç , A., İpekçioğlu, S., 2011. An Analysis of Cotton Production Technology on the Harran Plain, Tarım Bilimleri Dergisi, 16(4): 254-261
- Işgın, T., Bilgiç, A., Özel, R., Öcal Kara, F.,2016. Harran Ovası’nda Pamuk Üretiminde Girdi-Cıktı İlişkisinin Stokastik Sınır Üretim Fonksiyon Modelleriyle Belirlenerek Üretim Teknik Etkinliğine Tesir Eden Faktörlerin Kesirli Regresyon Modelleri Yardımıyla Saptanması, XII. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 1:373, Isparta.
- İkikat Tümer, E., Akbay, C., Şahin, Z., 2016. Arazi toplulaştırılmasının üreticiler üzerine olan etkilerinin analizi: Şanlıurfa örneği, XII. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 2:281, Isparta.
- İpekçioğlu, Ş., Monis, T., Büyükkatipoğlu, Ş., Bayraktar, M.S., Korkmaz, Ş., Abrak, S., 2016. Şanlıurfa İli Pamuk Üreticilerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı, Sdü Ziraat Fak. Tarım Ekonomisi Bölümü, XII. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 1:51, Şanlıurfa.
- Kaçıra, Ö. Ö. Ve Karlı, B. , 2002. Şanlıurfa İlinde Pamuğun Pazarlama Yapısı ve Sorunları. Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 8.1:33-40
- Kalkancı, Ö. M., 2017. Sürdürülebilir Tekstil Üretiminde “Organik Pamuk” ve Önemi, Akademia Sosyal Bilimler Dergisi, 1(3), 121-130.
- Keskin, U., Ören, M., N.,2008. Dünyada ve Türkiye’de Organik Pamuk Tarımı Ve Ekonomisi, Ç.Ü Fen Bilimleri Enstitüsü , Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Kılıç, A., 2015. Türkiye’de Pamuğun Uluslararası Rekabet Analizi, Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2:137-154.

- Kıral, T., Kasnakoğlu, H., Tatlıdil, F.F., Fidan, H., Gündoğmuş, E. 1999. Tarımsal Ürünler İçin Maliyet Hesaplama Metodolojisi ve Veri Tabanı Rehberi, Tarımsal Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü, Ankara.
- Küçük, N., Bilgiç, A., 2016. Türkiye’de Pamuk Arzını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi ve Pamuk Arzında 2023 Vizyonu, XII. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 2:771, Isparta.
- Macdonald S., Meyer, L. And Somwaru. A., 2003. Perspectives On Cotton Global Trade Reforms, Economic Research Service, Us Department Of Agriculture, Washington.
- Newbold, P. 1995. Statistics for Business and Economics. Prentice-Hall International, New Jersey, 867pp.
- Öcal Kara, F., Işgın, T. ve Subaşı, H., 2015. Harran Ovasında Pamuk Tarımı ve Tarımsal yayım, GAP VII. Tarım Kongresi Bildiriler Kitabı, Şanlıurfa.
- Örki, A., 2016. Ekonomik Kalkınmada Kooperatiflerin Öneminin Örneklerle Değerlendirilmesi, Optimum Ekonomi Ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 3(2):13-22.
- Özel, R., 2013. Harran Ovasında Pamuk Hasadında Makine Kullanımı , HRÜ.Z.F. Dergisi, 17(1):7-13.
- Özer, O.O., 2009. Pamuk Üretim, Satış Fiyatı Stratejileri ve Piyasanın Gelecekteki Durumu: Aydın İli Örneği, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- Özkan, B., 1996. Antalya İli Pamuk Üretiminde Gelir, Fiyat, Maliyet ve Verim Belirsizliği, Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü Dergisi, 5(2)
- Paksoy, S., 1998. Harran Ovasında GAP Kapsamında Sulamaya Açılan Arazilerde Pamuk Yetiştiren İşletmelerin Ekonomik Analizi Ve Yörede Pamuğa Dayalı Sanayideki Gelişmeler, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- Paksoy, S., Karlı, B., 2000 GAP Kapsamında Sulamaya Açılan Harran Ovasındaki Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(4).
- Palaz, S., Boz, İ., 2008. Üniversite Mezunu Yetişkinlerin Farklı Organizasyonlarda Gönüllü Hizmet Vermesini Etkileyen Faktörler, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11(19):95-106.

- Polat, E., 2010. Kooperatif Birliklerinin Küreselleşme Sürecindeki Önemi , Üçüncü Sektör Kooperatifçilik, 45(2) : 15-33.
- Sabır, E., C., Güzel, G., 2010. Türkiye’de Pamuğun Standardizasyonu: Bakış Açısı ve Son Durumu, Ç.Ü. Mühendislik Mimarlık Fak. Dergisi 2(5):1-2.
- Semerci, A., Çelik, A.D., 2018. Hatay İlinde Pamuk Üretiminin Fonksiyonel Analizi, Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi, 15(2):78-86.
- Sınay, E., 2009. Aydın Yöresinde Pamuk Hasat Makinelerinin Kullanım Olanakları ve Gelişimi. Adnan Menderes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Makineleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- Şengül, H., Erkan, O., 1998. GAP Alanında Pamuk Üretimi ve Tekstil Sanayii Arasındaki Yapısal İlişkiler, Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi, 15(2):78.
- TÜİK, 2019. Seçilmiş göstergelerle Şanlıurfa, <http://www.TÜİK.gov.tr/ilGostergeleri/iller/sanlıurfa.pdf> (Erişim tarihi: 20.06.2019)
- TÜİK, 2019. Pamuk Üretim Bilgileri, <https://biruni.TÜİK.gov.tr/bitkiselapp/bitkisel.zul> (Erişim tarihi: 20.06.2019).
- TÜİK, 2019. TÜİK, Bitkisel Üretim İstatistikleri, <https://biruni.TÜİK.gov.tr/bitkiselapp/bitkisel.zul> (Erişim tarihi: 20.06.2019).
- Tümer, H.T., 2010. Çırcırlama Yöntemlerinin Pamuk Kalitesi Üzerine Etkileri, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Makinaları Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Wubeneh, N., 2006. A General Equilibrium Analysis of the Impact of Eliminating US Cotton Subsidies on US and World Cotton Market. 9.Annual Global Economic Analysis Conference, Addis Ababa, June 14-17p, Ethiopia.
- Yıldız, Z. ve Haliloğlu, H., 2017. Pamukta Çeşit Tercihinde Dekara Gelir Yaklaşımı. Nevşehir Bilim ve Teknoloji Dergisi, 6:261-270.
- Yılmaz, H. ve Demircan, V., 2005. Kütlü Pamuk Üretim Maliyetinin Bölgelerarası Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi, GAP IV Tarım Kongresi, 1: 21-23.

- Yılmaz, Ş.G., Gül, M., 2015. İşletmelerde Pamuk Üretim Maliyeti, Karlılık Düzeyinin Değerlendirilmesi: Antalya İli Örneği, Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 20(2):27-41.
- Yılmaz, Ş.G., 2012. İşletmelerde Pamuk Üretim Maliyeti, Karlılık Düzeyi Ve Uygulanan Politikaların Değerlendirilmesi: Antalya İli Örneği, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta.
- Yılmaz, Ş.G., Gül, M., 2016a. İşletmelerde Pamuk Üretim Tekniği ve Girdi Kullanım Durumu: Antalya İli Örneği. Türk Tarım – Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi, 4(5): 384-394.
- Yılmaz, Ş.G., Gül, M., 2016b. Pamuk Üretim İşletmelerinde Makineli Hasat Yaptırma Durumunun Değerlendirilmesi: Antalya İli Örneği. XII. Tarım Ekonomisi Kongresi Bildiriler Kitabı, 1. Cilt, Isparta.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgileri

Adı, soyadı : Zeliha ŞAHİN
Uyruğu : T.C.
Doğum yeri ve tarihi : 24.09.85//Bozova-ŞANLIURFA
Medeni durumu : Bekâr
E-mail : zelihasahiin@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Lisans	SDÜ /Tarım Ekonomisi Bölümü	2013
Lise	Bozova Atatürk Barajı Lisesi	2003
Staj yeri	GAP Araştırma Enstitüsü	2011

İş Denevimi

Yıl	Yer	Görev
2011-2012	GAP Araştırma Enstitüsü	Stajyer

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

İkikat Tümer, E., Akbay, C., Şahin, Z., 2016. Arazi toplulaştırılmasının üreticiler üzerine olan etkilerinin analizi: Şanlıurfa örneği, XII. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 2:281, Isparta.

Hobiler

Kitap okumak, Spor yapmak, Resim yapmak